

Hot på agendan

EN ANALYS AV NYHETSFÖRMEDLING OM RISKER OCH KRISER

Vilka hot och risker blir stora nyheter i medierna och beskrivs som samhällsliga kriser? Vilken roll spelar nyhetsförmedlingen för vår uppfattning om vad som är hotfullt?

En central fråga i denna rapport är att diskutera hur olika faktiska händelseförlopp, hot och risker beskrivs och eventuellt utvecklas till kriser i mediernas rapportering. Särskilt intressant är att granska vad som kännetecknar de hot och risker som regelmässigt förefaller att utvecklas till kriser i medierna, och varför kriterierna för när olika hot och risker uppmärksammas av medierna förefaller att variera.

Tre frågor är centrala i denna forskningsöversikt. För det första, hur byggs en dagordning om samhällsliga hot och risker upp baserad på mediernas uppfattning om dessa? För det andra, hur sätts en dagordning för samhällsliga hot och risker, baserad på mediernas rapportering om olika samhällsliga kriser? Och för det tredje, hur utvecklas denna dagordning för samhällsliga hot och risker i den redaktionella nyhetsprocessen?

Om författarna:

Lars Nord är docent i statskunskap med politisk kommunikation och forskar vid Demokratiinstitutet vid Mittuniversitetet.

Jesper Strömbäck är fil.dr. i journalistik och forskar om politisk kommunikation vid Demokratiinstitutet vid Mittuniversitetet.

Båda författarna har tidigare för Krisberedskapsmyndigheten skrivit böcker om Irakkriget (Från osäker källa, 2003) och om flodvågskatastrofen (Efter flodvågskatastrofen, 2005).

ISSN 1652-2915
ISBN 91-85053-79-1

Krisberedskapsmyndigheten

Box 599
101 31 Stockholm

Tel 08-593 710 00
Fax 08-593 710 01

kbm@krisberedskaps
myndigheten.se

www.krisberedskaps
myndigheten.se

Hot på agendan – EN ANALYS AV NYHETSFÖRMEDLING OM RISKER OCH KRISER

KBM:S TEMASERIE | 2005:7

Hot på agendan

EN ANALYS AV NYHETSFÖRMEDLING
OM RISKER OCH KRISER

Lars Nord
Jesper Strömbäck

KBM:S TEMASERIE | 2005:7

KRISBEREDSKAPS
MYNDIGHETEN

KBM:S TEMASERIE | 2005:7

Hot på agendan

EN ANALYS AV NYHETSFÖRMEDLING
OM RISKER OCH KRISER

Lars Nord
Jesper Strömbäck

Titel: Hot på agendan – En analys av nyhetsförmedling om risker och kriser

Utgiven av Krisberedskapsmyndigheten (KBM)

Omslagsfoto: För att förhindra spridningen av mul- och klövsjukan brändes ett stort antal kadaver från kor och får i närheten av Ellonby i norra England den 2 april 2001.

Foto: Diether Endlicher/Pressens Bild

Upplaga: 2 500 ex

ISSN: 1652-2915

ISBN: 91-85053-79-1

KBM:s dnr: 0644/2004

Grafisk form: AB Typoform

Tryck: Edita, Västerås 2005

Skriften kan erhållas kostnadsfritt från

Krisberedskapsmyndigheten, materieförvaltning.

E-post: bestallning@krisberedskapsmyndigheten.se

Skriften kan laddas ned från Krisberedskapsmyndighetens webbplats

www.krisberedskapsmyndigheten.se

KBM:s temaserie 2005:7

Innehåll

KBM:s förord	5
Förord	6
Inledning	7
Syfte	11
Disposition	11
Begrepp och modell	12
Begreppen hot, risk och kris	12
Grundläggande analysmodell	17
Hot, risker och kriser i nyheterna	18
Nyhetsvärdering	20
Relationen mellan medierna och källan	25
Nyhetsvärdering vid hot och risker	28
Nyhetsurval	33
Förhållandet mellan nyhetsvärdering och nyhetsurval vid hot och risker	38
Mellan nyhetsvärdering och nyhetsurval	40
Avslutande diskussion och vidare forskning	51
Litteratur	59

KBM:s förord

För ett stort antal människor utgör medierna den viktigaste källan till information. Nyhetsrapporteringen fokuseras till stora delar på risker och kriser i samhället. Hur risker och kriser framställs påverkar våra uppfattningar om riskers konsekvenser och betydelse och om vad som sker i vår omvärld.

Risk- och sårbarhetsanalys utgör ett viktigt grundelement för att bygga ett mer robust samhälle. Därför är det viktigt att belysa hur risker porträtteras i medier och hur detta medvetet eller omedvetet påverkar vad vi betraktar som risker både professionellt och i vår vardag.

Petra Ekroth Vesterlund
Forskningsamordnare
Krisberedskapsmyndigheten

Denna forskningsöversikt om risker och kriser i medier sammanfattar kunskapsläget när det gäller nyhetsvärdering och nyhetsurval i allmänhet och i samband med hot, risker och kriser i synnerhet. I rapporten diskuteras även villkoren för nyhetsjournalistiken och hur nyheterna växer fram i det redaktionella arbetet.

Rapporten har författats av Jesper Strömbäck och Lars Nord som är forskare vid Demokratiinstitutet vid Mittuniversitetet.

Författarna svarar för innehållet i rapporten.

Förord

Vad är egentligen en nyhet? Journalisterna brukar ibland säga att en nyhet självklart känns igen, men det är samtidigt svårt att definiera varför vissa företeelser blir stora nyheter medan andra blir små nyheter eller inga nyheter alls. Logiken bakom nyhetsförmedlingen syns inte alltid logisk och konsistent.

Avsikten med den här forskningsöversikten är att försöka utveckla en modell för att analysera den redaktionella nyhetsprocessens olika delar i samband med samhällsliga hot; vad

styr nyhetsvärderingen av hot och risker, hur bearbetas dessa nyheter i det redaktionella arbetet och hur görs det slutliga urvalet av nyheter om kriser. Vår förhoppning är att detta perspektiv ska kasta mer ljus över hittills mindre diskuterade aspekter av nyhetsförmedlingen i dessa sammanhang.

Vi vill tacka docent Gunilla Jarlbro, Lunds universitet, för kloka synpunkter på texten samt Petra Ekroth Vesterlund och Henrik Olinder vid Krisberedskapsmyndigheten för gott samarbete.

Sundsvall den 9 juni 2005

Lars Nord

Jesper Strömbäck

Inledning

I samband med det första Irakkriget 1991 fylldes de svenska medierna av närmast apokalyptiska betraktelser kring den förestående händelseutvecklingen. Det omedelbara terrorhotet mot Sverige beskrevs utförligt och i olika reportage skildrades den oro många svenskar kände inför krigsutbrottet och de konsekvenser det skulle få för vårt land. De krigförande parternas propagandistiska retorik inte bara utnyttjades utan också förstärktes av medierna. Rapporteringen i de svenska medierna fylldes av prognoser som gav anledning till fruktan. Framför allt i krigets inledningsskede förekom undergångsstämningar, känslomässighet och påståenden som saknade belägg i verkligheten (Hadenius & Stúr 1992:149).

När det andra Irakkriget bröt ut våren 2003 ägnades begränsat utrymme i svenska medier åt svenska hotbilder. Visserligen var Sverige och FN den här gången inte officiellt anhängare till angreppet, men samtidigt hade terror-dåden efter 11 september i USA och efterföljande terrorattacker i Spanien, Marocko, Indonesien (Bali) och Ryssland visat att världen generellt kanske blivit

mer osäker och hotfull. Men i svenska medier var det andra kriget ett väsentligt mindre hot mot den svenska säkerheten än det första. Hotet mot Sverige var ett tema som knappast förekom alls i rapporteringen i de största tidningarna och i TV-nyheterna (Nord, Shehata & Strömbäck 2003:56–58).

Exemplet med de båda krigen i Irak visar att nyheter om hot i vår omgivning kan variera på olika sätt. Hot som förefaller likartade värderas olika av medierna. I andra fall rapporteras mindre faktiska hot mer omfattande än större faktiska hot. Nyheten om den asiatiska så kallade fågelinfluensan fick stort utrymme när den först blev känd, men det mest allvarliga konstaterandet att den befarades kunna smitta från djur till människa något år senare uppmärksammades i betydligt mindre utsträckning i medierna.

En ny sjukdom vi inte hört talas om beskrivs ofta i rubriker och löpsedlar som ett långt större hot än de kända sjukdomar som dödar flest människor i världen. Förhållandet gäller sannolikt också på de flesta andra områden (Cohl 1997). Det förekommer till exempel

Bild 1. En kinesisk tjänsteman inom hälsofrågor bär mask och går bredvid en anslagsstavla med information om SARS den 28 april 2004. FOTO: AFP/PRESSENS BILD

betydligt fler reportage om hur farligt det är att gå ute i stan på kvällen jämfört med hur farligt det är att åka bil, trots att hoten mot liv och hälsa är betydligt större i det senare fallet.

Varken några fall av galna ko-sjukan eller SARS nådde Sveriges gränser. Ändå har många svenskar säkerligen känt en djup oro över att sjukdomar av det här slaget också kommer att drabba Sverige. Skälet till denna oro är knappast egna erfarenheter eller kunskaper, utan snarare den bild av dessa händelser

som förmedlats av de dominerande medierna. Den moderna svenska demokratin är en medierad demokrati, där människor huvudsakligen får sin information om politiken via massmedierna (tabell 1).

I och med att medierna utgör den viktigaste källan till information om politik och samhälle för nästan alla människor, kan nyhetsredaktionernas val av vad som ska uppmärksammas och hur det ska uppmärksammas få betydande konsekvenser för såväl människors verklighetsuppfattning som deras opinioner, riskbedömningar och slutligen beteenden (jfr Cohl 1997; Bennett & Entman red. 2001; Nord 2003; Strömbäck 2004). Mediernas roll

Tabell 1. Källor till information om politik och politiska frågor (procent)

	Egna erfarenheter	Samtal med andra	Via medierna	Procent	Antal
Medborgare	8	14	78	100	1105

Frågan löd: "Varifrån får Du huvudsakligen information om politik och politiska frågor?"

Källa: Demokratibarometern 2002.

som förmedlare av hotfulla förlopp och förekomsten av hotbilder på den mediala dagordningen är därför mycket viktiga fenomen att belysa för att kunskaperna om hotutveckling ska kunna öka och för att det svenska samhällets krishanteringsförmåga ska kunna förbättras.

Studier av hur hot uppfattas som risker i det moderna samhället och ibland beskrivs som kriser måste därför rimligen beakta nyhetsförmedlingens villkor och roll. Det är en utopi att tro att medierna skulle spegla verkligheten på ett absolut och objektivt sätt (Gulati, Just & Cigler 2004; Hvitfelt 1989; Tuchman 1978). Alla nyheter är konstruktioner av verkligheten. Det är också föga troligt att medierna rutinmässigt skulle värdera tänkbara samhällsliga hot efter en mer eller mindre standardiserad mall, där allvarliga hot alltid fick stor uppmärksamhet jämfört med mindre akuta hot. Nyhetsarbetet sker inte i en kliniskt förutsägbar laboratoriemiljö, utan i en föränderlig miljö där nyhetsprocessens gång kan påverkas på många olika sätt.

Således pekar medieforskningen generellt mot en inte fullt rationell nyhetsförmedling där en rad olika faktorer, såväl utom som inom medierna, påverkar värderingen och urvalet av

nyheter som rör samhällsliga hot (Bruck 1992; jfr Asp 1986; Shoemaker & Reese 1996). Det är därför viktigt att närmare analysera nyhetsförmedlingens villkor och förutsättningar för att få en bild av hur en god informationsförmedling i samband med risker och kriser kan grundläggas.

I fallet med den inledande jämförelsen av de båda Irakkrigens beskrivning i ledande svenska medier kan konstateras att nyhetsförmedlingen inte bara påverkats av existerande hotbilder och riskbedömningar, utan sannolikt också av olika värderingar av sådana nyheter. Det första kriget var någonting helt nytt i sitt slag, medan det andra i ganska hög grad påminde om det första kriget. Det var inte längre något nytt att Saddam Hussein ställdes mot den amerikanska krigsmakten. Bilderna av Coca Cola-drickande marinkårssoldater hade vi sett förut, liksom sekvenserna med nattliga ljusraketer över Bagdad. Journalistiska rutiner för att bevaka kriget fanns 2003, men knappast 1991 (jfr Nord & Strömbäck 2002).

Om nyheter i någon mån baseras på avvikelser från det normala så var det första kriget naturligtvis en större sådan avvikelse än det andra och gavs möjligen därför en mer hotfull gestaltning i

svenska medier. Vid det första kriget var det möjligt att konstruera en del mer hotfulla nyheter än vid det andra. 2003 hade knappast svenska medier kunnat utmåla Saddam Hussein som ett hot mot världsfreden. Teorierna om Iraks militära styrka hade därvidlag fått sig en rejäl knäck redan 1991. Samtidigt var USA:s militära styrka inte i något fall möjlig att beskriva som ett hot mot Sverige. Vissa nyhetsdramaturgiska grepp av generell natur kunde med fördel användas i mediernas berättelser i båda fallen. Samtidigt fanns också viktiga skillnader i förutsättningarna som gjorde att två tämligen likartade händelseförlopp kom att beskrivas på olika sätt. Krigen innebar i någon mening liknande risker för ökade globala spänningar och upptrappat våld. I mediernas ögon var dock krisen för världen betydligt mer påtaglig vid det första kriget än vid det andra.

En central fråga i denna rapport är därför att initiera en diskussion om hur olika faktiska händelseförlopp, hot och risker beskrivs och eventuellt utvecklas till kriser i mediernas rapportering. Särskilt intressant är att granska vilka hot och risker som regelmässigt förefaller att utvecklas till kriser i medierna, och varför det förefaller finnas varierande kriterier för när olika hot och risker uppmärksammas av medierna.

För att få svar på dessa frågor är det sannolikt nödvändigt att ingående granska hur nyhetsredaktioner arbetar när det gäller nyhetsvärderingen kring frågor som rör risker och hot och när det gäller nyhetsförmedlingen i sam-

band med kriser. Tre frågeställningar framstår som särskilt centrala. För det första, hur byggs en dagordning om samhällseliga hot och risker upp baserad på mediernas uppfattningar om dessa? För det andra, hur sätts en dagordning för samhällseliga hot och risker, baserad på mediernas rapportering om olika samhällseliga kriser? Och för det tredje, hur utvecklas denna dagordning för samhällseliga hot och risker i den redaktionella nyhetsprocessen?

Frågan om hur olika möjliga nyheter behandlas av nyhetsredaktionerna och vad som utmärker de händelser som till sist blir nyheter tillhör journalistikforskningens viktigaste frågor (Tuchman 1978; Gans 1980). Den är också demokratiskt mycket central. Trots den stora samhällseliga betydelse som frågan om journalistikens nyhetsprocesser otvivelaktigt har, är den förhållandevis outforskad i Sverige. När det gäller mediernas bilder av hot, risker och kriser i samband med dessa nyhetsprocesser kan forskningsläget beskrivas som än mer fragmentariskt. Ett stort antal fallstudier har genomförts kring enskilda olyckor, oväder och politiskt dramatiska händelser. Däremot saknas till stor del systematisk och jämförande forskning på området, och såväl arbeten med teoretiska ambitioner som mer empiriska studier. Mot den bakgrunden finns det ett mycket stort behov av nya studier som ger ökade kunskaper om journalistikens nyhetsprocesser i samband med hot och risker och beskrivningen av vissa av dem som samhällseliga kriser.

Syfte

Denna rapport syftar till att underlätta vidare forskning på området genom att producera en systematisk kunskapsöversikt som beskriver och analyserar forskningsläget när det gäller nyhetsvärdering och nyhetsurval i allmänhet, och i samband med samhälleliga hot, risker och krisbeskrivningar i synnerhet, samt genom att diskutera villkoren för nyhetsjournalistiken i dessa sammanhang. Rapporten fokuserar framför allt på internationell forskning, men uppmärksammar också svenska studier av relevans för området.

Disposition

Rapporten inleds med en diskussion kring de centrala begreppen hot, risker och kriser med en fördjupning kring begreppens betydelse och roll när det gäller nyhetsförmedlingens villkor. Därefter diskuteras två centrala, men inte sällan sammanblandade, begrepp inom nyhetsforskningen: nyhetsvärdering och nyhetsurval. En genomgång görs av den internationella forskningen på dessa områden och begreppen relateras till

frågor som rör mediernas uppfattning om hot och risker i samhället och om deras konstruktioner av kriser. Samlad internationell och nationell journalistikforskning kring nyheter beaktas i detta sammanhang.

Därutöver granskas nyheters utveckling i den redaktionella processen och samspelet mellan olika medier när det gäller framväxten av nyheter. Vidare diskuteras också sådana viktiga aktörer utanför nyhetsredaktionerna som sannolikt har stor betydelse för nyhetsproduktionen i samband med hot, risker och kriser: dels organisationer, företag och intressen som söker påverka nyheterna på dessa områden (till exempel PR-företag, forskningsinstitutioner eller myndigheter), dels mediernas publik vars förväntningar på mediernas innehåll kan antas ha betydelse för vilka nyheter som värderas högst och helst väljs för publicering.

Avslutningsvis sker en summerande diskussion kring ytterligare forskning för att få ökade kunskaper om hur medierna fungerar i samband med hot, risker och kriser och vad detta agerande betyder för den moderna demokratins kvalitet.

Begrepp och modell

Det är rimligt att utgå från att de flesta människor i vår tid får kännedom och uppfattning om hot, risker och kriser i första hand via medierna. Det är därför av stort intresse att försöka analysera vilka hot, risker och kriser medierna väljer att uppmärksamma och varför de gör dessa val. Mycket forskning har också ägnats frågan hur mediebevakningen av extraordinära händelser ser ut, medan färre studier ägnats frågan varför medierapporteringen fått denna inriktning (jfr Jarlbro 2004:64).

För att kunna besvara en sådan fråga är det viktigt att granska hur nyhetsredaktioner arbetar och vilka konsekvenser dessa arbetsätt får för urval och värdering av nyheter om hot, risker och kriser. Därför kommer denna rapport framför allt att fokusera på den redaktionella nyhetsprocessen och hur olika faser av denna fungerar i samband med faktiska eller upplevda dramatiska händelser. Allra först diskuteras emellertid de grundläggande begreppen hot, risk och kris. Det ska framhållas att dessa begrepp inte på något sätt är entydigt definierade inom samhällsvetenskaperna och att denna rapport inte gör

anspråk på att belysa denna begreppsdiskussion på ett heltäckande sätt. I stället är huvudsyftet här att klarlägga hur begreppen relaterar till de olika leden i den redaktionella nyhetsprocessen.

Begreppen hot, risk och kris

Hot utgörs av olika typer av faror som omger oss i samhället. Det kan vara faror i form av till exempel naturkatastrofer, sjukdomar och epidemier, olyckor, terrorhandlingar och andra våldsbrott. Hot är det som på något sätt kan vålla skador på personer eller egendom, och ju större konsekvenserna av hotet är, desto större förefaller detta hot (Flodin 1993). Flera forskare har i detta sammanhang påmint om det engelska språkets skillnad mellan orden 'hazard ('fara') och risk, där den senare termen beskriver en situation där hotet blivit realiserat (Flodin 1993; Jarlbro 2004). Skillnaden kan bäst beskrivas genom ett exempel: Alla som ger sig ut på vägarna i samband med en storhelg utsätter sig för en fara, men den som

åker motorcykel tar sannolikt en större risk än den som sitter i en bil. Hot som allmänheten är medveten om, eller har någon slags föreställning om, kan därför beskrivas som risker. Mycket tyder också på att medvetenheten om dessa risker har ökat.

Det postindustriella samhället kännetecknas av ett materiellt välstånd och en väl utvecklad välfärdsstat där de omedelbara och direkta överlevnadsfrågorna i stort sett inte är aktuella längre. Samtidigt präglas dessa samhällen av helt andra problem. Ett sådant problem är den ökade medvetenheten bland det postindustriella samhällets invånare om olika risker som hotar detta materiellt välmående samhälle (Luhmann 1993). Parallellt med en ökad rikedom skapas nämligen ökade risker: dels ökade risker kopplade till "bieffekter" av moderniseringen (som miljöproblem), dels risker som hänger samman med destruktiva, och för dessa samhällen svärbegripliga, företeelser som exempelvis terrorism. Omfattningen av dessa risker gör det befogat att tala om det moderna samhället som ett risksamhälle där industrisamhällets varudistribution ersatts av det postindustriella samhällets riskdistribution och "där undantagstillståndet riskerar att bli normalstillstånd" (Beck 1998:35).

Inom riskforskningen finns det skäl att skilja mellan ett objektivistiskt och ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Det förra utgår mycket från naturvetenskapligt tänkande om att risker är kalkylerbara och att sannolikheten för att en gynnsam händelse ska inträffa

kan bedömas i en riskanalys. Här kan också finnas en skillnad mellan en objektivt föreliggande risk och en subjektivt upplevd risk. Det socialkonstruktivistiska synsättet kopplar i stället människors riskuppfattningar till den presentation av riskerna som görs. I de fall vi inte känner till en risk, föreligger den alltså inte (Jarlbro 2004).

Risker kan därför beskrivas som alla de slag av händelser som kan drabba individer, grupper och samhällen på kort eller på lång sikt. Risker kan vara synliga eller osynliga, okända eller välkända, och uppfattas som acceptabla eller oacceptabla. Risker är centrala element i det postindustriella samhället och det är därför viktigt för dess invånare att ha kännedom om hur risker bör värderas och hur man kan skydda sig mot dessa.

Den ökade riskmedvetenheten är nu inte bara ett resultat av medborgarnas ökade kunskaper och en effektivare informationsförmedling om olika faror. Riskmedvetenheten kan också utnyttjas av olika intressen i samhället som söker stöd för den egna saken. Eftersom det postindustriella samhällets invånare mestadels får sin information och kunskap om samhällsfrågor via medierna uppstår incitament för olika grupperingar eller individer att medvetandegöra olika risker via medierna. Det kan handla om att forskare "slår larm" om vissa risker i debattartiklar, att miljöorganisationer genomför spektakulära protestaktioner med stort uppmärksamhetsvärde för medier eller att myndigheter publicerar ny statistik om

dramatiska ökningar när det gäller till exempel alkoholmissbruk eller skoterolyckor.

Alla de risker som finns i samhället kan fångas upp av eller ignoreras av medierna. Det sätt på vilket risker uppmärksammas i medierna har sannolikt en betydelse för hur människor uppfattar och bedömer dessa risker. Detsamma gäller förmodligen beskrivningar av hur man utsätter sig för, alternativt undviker, vissa risker. Moderna medier underbygger och skapar därför en allmän medvetenhet om vilka risker som finns i samhället och hur man kan förhålla sig till dem (Nilsson, Reitan, Tønnesen & Waldahl 2000).

En del av de risker som blir föremål för mediernas intresse i ett inledande skede glöms snart bort som enstaka händelser, allt medan andra växer i betydelse med tiden och presenteras som allvarliga kriser i nyheterna. Frågan om hur de nyhetsprocesser går till där vissa uppfattade risker utvecklas till beskrivningar av samhälleliga kriser är högintrassant, men kunskaperna på området kan knappast betraktas som tillfredsställande. Viss forskning pekar förvisso på att mediernas händelseorienterade arbetslogik gör dem särskilt benägna att fokusera på synliga och lätt uppfattbara risker, medan andra resultat indikerar att också potentiella och mer abstrakta faror under vissa förutsättningar numera kan få stor uppmärksamhet i medierna (Wilkins 1986; Raboy & Dagenais red. 1992; Nilsson, Reitan, Tønnesen & Waldahl 2000).

Helt klart är att medierna inte kan rapportera om allt det som på något sätt uppfattas som risker i samhället. Nyhetsredaktionerna måste hantera en stor mängd inkommande information om olika typer av hot och risker, varav en inte obetydlig del är formulerade av individer eller grupper med särskilt intresse av att exponera vissa specifika hot och risker. En rad olika faktorer som har att göra med hotens och riskernas karaktär, källornas trovärdighet, förmodat nyhetsvärde och redaktionernas egna arbetsförhållanden och urvalsprinciper, avgör sannolikt vilka hot och risker som slutligen får särskilt stor uppmärksamhet i medierna och rapporteras som kriser i samhället (jfr Hvitfelt 1989; Shoemaker & Reese 1996).

Till skillnad från hot och risker, som ofta rent objektivt kan sägas föreligga i verkligheten, kan kriser i stället helt betraktas som sociala konstruktioner (Bruck 1992). Det existerar inga kriser i verkligheten, utan kriser är ytterst en subjektiv bedömning eller värdering av att något som händer är särskilt allvarligt eller hotfullt. Kriser utmärks vidare av en kollektiv stress som på något sätt sammanhänger med sociala konflikter och därför har en betydande subjektiv dimension. Kriser präglas därtill ofta av en "vägvalssituation" som rymmer en konflikt mellan olika partsintressen (Nohrstedt & Nordlund 1993; Bruck 1992).

Kriser produceras i de moderna samhällena huvudsakligen i medierna och den nyhetsjournalistiska berättelsen

Bild 2. TT:s redaktion vid lunchtid timmarna efter utrikesminister Anna Lindhs dödsbud 11 september 2003. FOTO: PETER HOELSTAD/PRESSENS BILD

om kriser utgår ofta från en rutinmässig dramaturgi där olika roller spelas av drabbade, ögonvittnen, experter, politiskt ansvariga och allmänheten. Mediernas kriser handlar ofta om ett politiskt eller samhälleligt misslyckande och dess konsekvenser, samt frågan om vem som bär ansvaret för detta misslyckande. Politiska skandaler kan i medierna utvecklas till kriser för samhället där en viss rollfördelning och frågan om ansvarsutkrävande står i centrum (Thompson 2000; Sabato, Stencel & Lichter 2000).

Om nyheter på detta sätt kan beskrivas som dramatiska kriser får de nästan undantagslöst stort utrymme i medierna. Det är rimligt att tro att mediernas fokusering på krisberättelser, i enlighet med dagordningsteori och gestaltningsteori, också får betydelse för vad allmänheten uppfattar som samhälleliga kriser (Weaver, McCombs & Shaw 2004; Strömbäck 2004).

När det gäller mediernas roller vid kriser har forskningen pekat på den motsättning som här finns inbyggd. I likhet med alla andra etablerade samhälleliga institutioner är medierna beroende av social stabilitet och hotade av samhälleliga omvälvningar. Samtidigt är mediernas nyhetsförmedling starkt beroende av vad som kan beskrivas som

”kriser” medan normalitet i just detta sammanhang närmast är ett hot. Det förhållandet rymmer en inneboende motsättning när det gäller mediernas arbetssätt, enligt de kanadensiska medieforskarna Marc Raboy och Bernard Dagenais:

Tendensen är därför att medierna försöker finna kriser där de inte existerar, och följer förändringskrafter som hotar mediernas särställning och befästa sociala förhållanden i allmänhet. Paradoxalt nog ger medierna större uppmärksamhet åt konstruerade kriser än åt kriser som kan sägas föreligga i verkligheten. (Raboy & Dagenais red. 1992:4, författarnas översättning)

Raboy och Dagenais konstaterar att medierna, liksom alla andra samhällsiga institutioner, har ett institutionellt behov av stabilitet och hyser en avsevärd skepsis mot förändringar. Till skillnad från andra institutioner i samhället har de emellertid också ett professionellt intresse av att skildra kriser och avvikelser från normaliteten, eftersom de nyheter som framför allt legitimerar mediernas ställning i samhället i stor utsträckning är präglade av dessa företeelser. Följden av detta blir att medierna löser dilemmat genom att söka skildra mer eller mindre fiktiva kriser som inte utgör något hot mot den rådande samhällsordningen och den egna maktställningen. Det innebär också att kriser tämligen lätt kan konstrueras av olika intressen i samhället för att dra uppmärksamheten från mer

grundläggande problem. De kriser och de avvikelser som dominerar nyhetsflödet behöver därför inte vara de mest påtagliga, utan kan lika gärna vara de som av olika skäl är mediemässigt motiverade att återge (Raboy & Dagenais red. 1992).

De kanadensiska forskarnas tankar har återkommit, om än i varierande former, i senare forskning. På motsvarande sätt menar till exempel den amerikanske medieforskaren David Altheide att medierna är med och skapar en ”rädslans diskurs” (*discourse of fear*) som bygger på att världen är farlig och hotfull (Altheide 2002). På likartat sätt hävdar den så kallade kultivationsforskningen att mediernas fokusering på våld och brott, i såväl nyhetsjournalistiken som i fiktionen, skapar ett ”mean world”-syndrom, där människor som ägnar mycket tid framför allt åt TV-tittande överskattar hur farligt och hotfullt samhället är (Shanahan & Morgan 1999). Kriser har blivit ett stående inslag i nyhetsutbudet och bidrar till att öka publikens, och därmed också annonsörernas, intresse för medierna.

Om kriser således avspeglar moderna samhällens sociala konflikter och kollektiva stress och huvudsakligen kommuniceras via medierna, är mediernas sätt att omvandla vissa risker och hot till kriser en grundläggande fråga av stort intresse för debatten om informationsförmedlingen och opinionsbildningens villkor i en öppen demokrati.

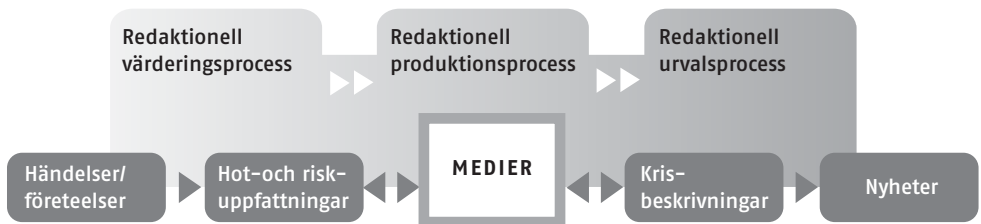
Grundläggande analysmodell

Mediernas förhållningssätt till samhällsliga hot och risker och subjektiva uppfattningar om vad som är kriser är alltså av central betydelse för opinionsbildningsprocesserna i den moderna demokratin. Dessa processer, som anknyter till denna studies frågeställningar, kan rimligen granskas i huvudsak i tre avgörande steg.

Ett första steg är att analysera hur medierna förhåller sig till olika hot och risker i samhället; vilka risker som uppmärksammas och vilka risker som inte får någon uppmärksamhet. Ett andra

steg är att analysera hur medierna fortsättningsvis värderar de hot och risker man väljer att uppmärksamma, granska vilka av dessa som på sikt förvandlas till kriser i den redaktionella nyhetsprocessen och diskutera drivkrafterna bakom denna utveckling. Ett tredje steg är att analysera hur dessa kriser beskrivs i medierna genom att granska journalistiska gestaltungsmonster och nyhetsdramaturgiska grepp. En schematisk grundmodell för analys av mediernas förhållande till hot, risker och kriser kan därför se ut på följande sätt (figur 1). Den processororienterade analysmodellen kommer att utvecklas successivt i den vidare framställningen.

Figur 1. En modell för analys av hot, risker och kriser i den redaktionella nyhetsprocessen.

Kommentar: Alla hotfulla eller riskfyllda händelser blir inte stora nyheter. Bedömningen av vad som är samhällsliga hot, risker och kriser är till en del beroende på redaktionella faktorer kring nyhetsvärdering, journalistiska arbetssätt och nyhetsurval.

Hot, risker och kriser i nyheterna

Frågan om vad som egentligen är en nyhet är i sig ingen nyhet. Den lär ha ställts av Demostenes redan i det antika Aten för 2 350 år sedan. I modern tid har frågan varit central, och delvis omstridd, inom medieforskningen.

Det finns förstås ett självklart svar på vad som är en nyhet, nämligen att nyheter är sådant som förekommer i nyhetsrapporteringen i press, radio, TV och på Internet. Men detta svar är ungefär lika uttömmande som att definiera intelligens efter vad man mäter i ett intelligentest. Då är det mer fruktbart att försöka identifiera vilka egenskaper som brukar vara framträdande hos det vi vanligen kallar nyheter. Nyheter beskriver vissa händelser som medierna finner det viktigt att berätta om, men det innebär inte att allt som sker är att betrakta som nyheter. Vissa saker som sker anses dock värda uppmärksamhet av journalister, källor och mediepublik (Molotoch & Lester 1974; jfr Allern 2001b).

Vad som blir nyheter är en särskilt viktig fråga i samhällen där den medierade informationen är av grundläggande betydelse för människors kunskaper och föreställningar. Det finns

skilda uppfattningar om vad som skapar nyheter, men också en samsyn om att nyheterna formas i ett dynamiskt samspel mellan medierna och mediernas omgivning, ett samspel som kan ta sig olika uttryck vid olika tillfällen, beroende på den särskilda situationen och de omständigheter som råder för tillfället (Asp 1986; Shoemaker & Reese 1996). Källor har intresse av att vissa nyheter sprids, publiken har vissa förväntningar på medieinnehållet och journalister och redaktörer gör sina bedömningar av vad som är stora nyheter. När det gäller de sistnämnda gruppernas möjligheter att ha inflytande över nyheterna gäller det snarast vilka nyheter som slutligen väljs ut och hur dessa presenteras, medan bedömningen av vad som är stora nyheter för dagen i de flesta fall är avhängigt av intressen utanför medierna (Campbell 2004). Med den amerikanske medieforskaren David Altheides ord:

Journalister kan bara välja nyheter de känner till, och källor är aktivt engagerade i att både sälja in och att dölja nyheter. (Altheide 1974:67, författarnas översättning)

Bild 3. En kvinna besöker Internet på Cafemax intill Moskvas universitet.

FOTO: VASILY SMIRNOV/PRESSENS BILD

Ett liknande resonemang förs i en aktuell bok av den amerikanske medieforskaren Robert Entman, som påminner om att Vita huset möjligen har makt att dominera i nyhetsflödet i kraft av sin ställning, men samtidigt inte har någon egentlig kontroll över hur nyheterna gestaltas och presenteras i nyheterna. Enligt Entman innebär mediernas makt över nyheternas slutliga gestaltning goda möjligheter att välja ut vilka aspekter av en nyhet som ska betonas, hur olika nyheter ska relateras till varandra, hur de ska tolkas och

värderas och hur viktiga de är i förhållande till varandra (Entman 2004).

Den internationella journalistikforskningen om nyhetsproduktion i allmänhet är omfattande och innehåller flera arbeten som närmast kan betraktas som klassiska. I den rikhaltiga floran av forskning kring nyheter kan konstateras att vissa teorier betonar *nyhetsvärde*, medan andra lägger tyngdpunkten på *nyhetsurval*. Studier av nyheternas värde gäller då framför allt mediernas bedömningar av hur intressanta existerande händelser är. Ju mer dessa händelser uppfyller vissa nyhetsvärderingskriterier, desto intressantare är de för medierna att bevaka. Studier av urvalet av nyheter för publicering handlar i stället om

hur val sker mellan olika nyhetsvärda händelser när det gäller vad som slutligen presenteras och gestaltas för mediepubliken.

I den fortsatta framställningen kommer denna uppdelning att beaktas. Först diskuteras hur olika hot och risker i samhället värderas nyhetsmässigt. Därefter följer en genomgång av hur medierna väljer att rapportera om och gestalta vissa hot och risker som kriser i nyhetsutbudet. Slutligen beaktas den redaktionella processens betydelse för hur vissa hot och risker omvandlas till kriser i medierna medan andra inte gör det.

Nyhetsvärdering

Forskning kring nyhetsvärdering har alltid brottats med problemet att varken enskilda journalister eller redaktioner vanligtvis medger att det existerar några allmänna principer för vad som är nyhetsvärt. Huvudförklaringen till att något blir en nyhet beskrivs snarare som en intuitiv, professionell känsla än någonting på förhand fastställt.

Journalister brukar säga att en bra nyhet känns igen när man ser den (McQuail 1994). I de fall centrala policydokument existerar på redaktionerna ger de sällan annat än översiktlig vägledning kring den dagliga nyhetsvärderingen (jfr Andersson-Odén 2001). I stället brukar hänvisas till en professionell journalistisk bedömning från fall till fall.

Mot den bakgrunden har det blivit journalistikforskningens uppgift att utifrån systematiska studier försöka ge en bild av nyhetsvärderingen med olika metoder, alltifrån innehållsanalyser till intervjuer och enkätundersökningar med journalister och mer övergripande analyser av mediernas produktionsvillkor. I centrala arbeten på området framträder också flera komplementära teorier i vilka några gemensamma nyhetsgenskaper upprepas. I en aktuell översikt (se tabell 2) av de viktigaste teorimodeller som vunnit inflytande under perioden 1960–1990 återkommer till exempel i samtliga fall kriterier kring viktighet, närhet och avvikelse (Campbell 2004; jfr Johansson 2004).

Tabell 2. En jämförelse av viktiga nyhetsvärderingskriterier i medieforskningen (baserad på sammanställningen i Campbell 2004:118, författarnas översättning)

Galtung & Ruge (1965)	Gans (1979)	Shoemaker et al. (1987)
Regelbundenhet		Nytt
Tröskelvärde		
Otvetydighet		Konflikt
Relevans	Betydelse	Närhet, intresse
Överraskning	Nytt	Sensation, oväntat
Elitaktörer	Kvalitet	Betydelse
Personifiering	Underhållning	

Nästan alla nyhetsvärderingsteorier framhåller kravet på viktighet eller betydelse. Ju mer prominenta företrädare för samhällets eliter som framträder, och ju fler människor som påverkas av en händelse, desto större är nyhetsvärdet, menar sociologen Herbert Gans i boken med den talande titeln *Deciding What's News* (Gans 1980). I sin betydelsefulla modell för nyhetsvärdering av utrikesmaterial utgår de båda norska forskarna Johan Galtung och Marie Holmboe Ruge (1965) från att inte bara personer utan också nationer kan ha olika status och därmed olika nyhetsvärde. I deras nyhetsvärderingsmodell görs också den viktiga noteringen att "tröskelvärdet" för att en nyhet ska slå igenom inte bara handlar om hur många som berörs av nyheten utan också av hur extrem den är; därav till exempel stor uppmärksamhet för ett enskilt, men särskilt uppseendeväckande, våldsbrott.

Lika väsentlig som viktigheten är i princip närheten i de flesta nyhetsvärderingsteorier. I regel ökar en nyhetsvärde ju närmare den inträffar dem som tar del av nyheten. Galtung & Ruge vidgar perspektivet genom att introducera begreppet "kulturell närhet". Särskilt grundläggande är närhetsbegreppet annars i Prakkes (1969) klassiska nyhetsmodell där närheten i tid, rum och kultur sammantaget utgör nyhetsvärdets tre dimensioner. I en amerikansk senare studie framhålls också närhetsdimensionen tillsammans med kraven att nyheter är socialt betydelsefulla och handlar om avvikelser

från det normala (Shoemaker, Chang & Brendlinger 1987).

Frågan om avvikelser i någon form återkommer också i flera andra nyhetsvärderingsmodeller. Övuntade eller sällsynta händelser, eller i bästa fall händelser med båda dessa egenskaper, har stort nyhetsvärde enligt Galtung och Ruge (1965). Denna omständighet kan också göra att konflikter och negativa händelser oftare blir större nyheter än samförstånd och positiva händelser, i alla fall så länge de senare utgör ett normaltillstånd i demokratin. Negativa avvikelser är ofta i tid och rum begränsade händelser som passar väl in i det existerande nyhetsmönstret. Prioriteringen av negativa inslag i nyheter har visat sig stabil över tid och i samband med olika rådande "nyhetsideologier", även om betoningen av olika samhällsliga "eländesområden" varierat från en tid till en annan (Westerstahl & Johansson 1985).

Starkt bidragande till en händelses nyhetsvärde torde också dess fokus på det personliga vara. Nyheter som kan förknippas med personer, och i synnerhet kända personer, får i allmänhet anses ha ett stort nyhetsvärde. De personer som uppfyller kriteriet att vara kända behöver inte ens förekomma i samband med nyheter. De mest kända artisterna, och i vår tid också de för tillfället mest gångbara dokusåpadeltagarna, är i sig själva nyheter oavsett vad de gör. En allmän uppfattning i nyhetsvärderingsteorier är också att det är lättare att skapa goda nyhetsberättelser kring personer än kring

mer abstrakta samhällliga fenomen (Campbell 2004).

Ett annat sätt att förstå hur mediernas innehåll formas är att utgå från hur medierna själva värderar nyheter. Enligt Herbert J. Gans (1980) är det huvudsakligen fyra överväganden som görs redaktionellt vid bedömningar av nyheter: För det första, hur högt upp i makthierarkierna befinner sig personer eller institutioner som är inblandade i en möjlig nyhet? För det andra, vilken betydelse har möjliga nyheter för nationen och det nationella intresset? För det tredje, hur många personer berörs av en möjlig nyhet? Och, för det fjärde, vilken betydelse har möjliga nyheter för det förgångna och/eller framtiden? Enligt detta resonemang ska sålunda graden av viktighet och relevans för samhället i dess helhet och människorna som lever i det vara bestämmande.

En annan "checklista" för vad som passar som nyheter har sammanställts av medieforskaren John H. McManus (1994) efter en genomgång av befintlig forskning. Vissa av hans punkter gäller endast tevenyheter, men huvuddelen är lika giltig för tidningsjournalistiken.

En syntes av forskningen om kriterier för nyhetsvärdering ger följande nyhetsvärden:

1. *Nytt – hur ny är händelsen eller frågan?*
2. *Närhet – hur geografiskt nära publiken är händelsen eller frågan?*
3. *Konsekvens – hur viktig är händelsen eller frågan för den lokala publiken?*
4. *Känslor – hur mycket känslor väcker frågan eller händelsen?*

5. *Betydelse – hur välkända är människorna kring händelsen eller frågan?*
6. *Ovanlighet – hur osannolik eller överraskande är händelsen eller frågan?*
7. *Konflikt – hur mycket oenighet finns det mellan personer, organisationer, nationer eller mellan människa och natur?*
8. *Visuell kvalitet – hur fängslande är bilderna som kan samlas kring händelsen eller frågan?*
9. *Underhållning – hur mycket belöning i form av skratt, ironi eller tillfredsställelse ger händelsen eller frågan?*
10. *Utgångsläge – hur stort publikintresse finns redan för händelsen eller frågan?*

(McManus 1994:119–120, författarnas översättning)

Inom den nordiska journalistikforskningen finns några ytterligare studier av central betydelse på området. Till dessa kan räknas Einar Östgaards forskning som framhåller två komponenter som särskilt betydelsefulla för nyhetsvärderingen: identifikation och sensation. Östgaard anknyter vidare i sitt klassiska arbete *Nyhetsvärdering – massmedia och nyhetsförmedling* till de tidigare redovisade teorierna om närhetens betydelse och med begreppet sensation för att beskriva händelsens ovanlighet (Östgaard 1969).

En viktig faktor i sammanhanget, som särskilt påtalas av Östgaard, är en händelses förväntade intresse hos allmänheten. Det kan både gälla nyheter om sådant som är direkt nyttigt för publiken att veta mer om, och sådant

som kan tänkas roa och underhålla för stunden. Föreställningen om publikens behov och önsknings leder ofta till underhållningsinfluerade medieformat (Altheide & Snow 1979). "Folks önskan att tillägna sig upplysningar och synpunkter som de tror sig få behov av bidrar till att bestämma nyhetsvärdet", skriver Östgaard (1969: 33). Det finns därför anledning att lägga till ytterligare ett övervägande till de fyra som Gans har fört fram (Strömbäck 2004): För det femte, hur intresserade är människor av den möjliga nyheten?

En annan faktor av betydelse för nyhetsvärdet är möjligheterna till förståelse. En lättförståelig händelse har ett större nyhetsvärde än ett svårförståeligt. Denna omständighet kan leda till att journalistiken förenklar information på ett sådant sätt att nyanser i rapporteringen går förlorade (Östgaard 1969).

Det råder en allmän enighet bland medieforskare om att nyhetsvärdet också hänger samman med att publiken har en viss kännedom om det som rapporteras och har förmågan att identifiera sig med händelsen. En händelse är också lättare att identifiera sig med om det geografiska avståndet inte är stort. Samtidigt kan betydelsen av kulturella och psykologiska "avstånd" också påverka nyhetsvärdet, ibland i ännu högre grad. Identifikationen kan också antas spela en roll för att nyhetsvärdet allmänt anses högre om den som omnämns eller är källa befinner sig högre upp på den sociala rangskalan och tillhör någon samhällselit. Personifiering överhuvudtaget, allt från kunga-

reportage till reportage om dokusåpa-kändisar, anses också starkt bidra till att en händelse har ett högre nyhetsvärde eftersom publiken lättare identifierar sig med personer än med strukturer och organisationer (Östgaard 1969). Vid sidan av dessa "närheter" till en nyhet kan också nämnas närhet i tid och konsekvensnärhet, det vill säga att en händelse omedelbart och direkt berör mediepubliken (Allern 2001a).

En händelses sensationella karaktär har också inverkan på nyhetsvärdet (Ghersetti 2004). Mer sensationella och överraskande händelser har ett högre nyhetsvärde än mindre sensationella och överraskande händelser. Det sensationella, det nya, det oväntade och det ovanliga behövs i nyheterna för att fånga publikens uppmärksamhet. Särskilt viktigt blir detta då många medier konkurrerar om denna uppmärksamhet. Sensationskravet gör att nyheter får ett högre värde om de i väsentliga drag skiljer sig från andra nyheter (Östgaard 1969).

Till de viktigaste svenska studierna av mediernas nyhetsvärdering får fortfarande Håkan Hvitfeldts arbeten *På första sidan* (1985) och *Nyheterna och verkligheten – byggstenar till en teori* (1989) räknas. Hvitfeldt knyter där an till tidigare refererade internationella arbeten när det gäller nyheternas vikt och avvikelser från det normala, men han lyfter också särskilt fram betydelsen av att nyheterna är begripliga för mediernas publik och att de äger rum inom en begränsad tidsperiod. I studien av vad som förekommer på förstasidorna i de

stora dagstidningarna i Sverige drar Hvitfelt slutsatser om vilka slags nyheter som värderas högst:

Sannolikheten för att en nyhetsartikel ska produceras, publiceras, placeras på förstasidan och där bli huvudartikel ökar ju mer den behandlar

1. politik, ekonomi samt brott och olyckor
2. och om det är kort geografiskt eller kulturellt avstånd
3. till händelser och förhållanden
4. som är sensationella eller överraskande,
5. handlar om enskilda elitpersoner
6. och beskrivs tillräckligt enkelt
7. men är viktiga och relevanta,
8. utspelas under kort tid men som del av ett tema,
9. har negativa inslag
10. och har elitpersoner som källor

(Hvitfelt 1985:215–216)

Även om den här undersökningen genomfördes på 1980-talet och snarast analyserar faktorer bakom det slutliga urvalet av nyheter, är dess resultat med stor sannolikhet i huvudsak fortfarande giltiga och relevanta för svensk nyhetsjournalistisk forskning. Vad den, liksom de tidigare refererade undersökningarna och teorierna visar, är att det som till sist blir nyheter inte är objektiva kvaliteter hos verkligheten som sådan. I stället utgör journalistikens innehåll sociala konstruktioner eller gestaltningar av verkligheten. Vad varje analytiker

måste göra är därför att skilja mellan tre olika former av verkligheter: för det första, den objektivt existerande och fysiska verklighet som finns bortom medierna (premediedata); för det andra, mediernas bilder av verkligheten (intra-mediedata); och, för det tredje, människors bilder av verkligheten (post-mediedata) (Hvitfelt 1989; Strömbäck 2001).

För att summera de egenskaper som kan sägas bidra till nyhetsvärdet generellt så utgörs dessa av en händelses upplevda betydelse och vikt, vilka personer, grupper eller institutioner som är inblandade i händelsen, och dess närhet och dess avvikelse från normaliteten. Slutligen bidrar också formmässiga aspekter till nyhetsvärdet. Konflikter och dramatiska förlopp har i allmänhet ett större nyhetsvärde och det gäller också nyheter som kan visualiseras på ett attraktivt sätt. Samtidigt finns skäl att erinra om att någon universellt giltig formel för nyhetsvärdering knappast existerar. Det som uppfattas som en nyhet av en redaktion behöver inte göra det av en annan. En rad olika faktorer, inte minst en ökad marknadsorientering inom de flesta medier, påverkar också nyhetsvärderingen (McManus 1994; Hamilton 2004). Just ekonomins stora betydelse gör att det finns skäl att lägga till ett sjätte övervägande som redaktionerna gör vid bedömningar av möjliga nyheter (Strömbäck 2004): För det sjätte, hur kostsam är den möjliga nyheten att bevaka, producera och förmedla?

Relationen mellan medierna och källan

Nyheter är inte bara en fråga om redaktioners och journalisters värderingskriterier. Det är också viktigt att analysera vilka nyheter som finns att välja mellan och i vilken utsträckning dessa har kommit att presenteras på ett sätt som ska göra dem mer attraktiva som nyheter. I vår tid ägnar sig allt fler åt uppgiften att få medierna att uppmärksamma vissa saker.

För att komma åt nyheter är journalister beroende av källor. Samtidigt är källor ofta angelägna att få fördelaktig uppmärksamhet i medierna. Det existerar således ett ömsesidigt beroende mellan källor och journalister som präglas av deras olika roller (Cook 1998). Herbert Gans beskriver förhållandet:

Relationen mellan källan och journalisten är därför en dragkamp; medan källorna försöker påverka nyheterna och själva hamna i centrum, försöker journalisterna samtidigt påverka källorna för att få fram den information de önskar. (Gans 1980:117, förf:s övers.)

Enligt Gans kan källornas tillgång till medierna bero på en rad olika faktorer som motivation, makt, medial anpassning och geografisk och social närhet till journalisterna. Gans menar i likhet med åtskilliga andra forskare på området att det i de flesta fall är källorna som har mest makt i denna relation: "Det krävs två för att dansa tango, och antingen kan källorna eller journalis-

terna föra i dansen, men vanligtvis är det källorna som för" (Gans 1980:116).

Någon enighet om att det i de flesta fallen är källorna som har mest makt existerar knappast (Strömbäck & Nord 2005; Cook 1998). Förhållandet mellan källorna och journalisterna varierar mellan olika länder, olika tidpunkter, olika källor och olika journalister. Det beror också på om frågan avser makten över vad medierna uppmärksammar eller hur det uppmärksammas (Cook 1998; Strömbäck & Nord 2005; Strömbäck 2004). I de fall källorna har mest makt finns det emellertid flera bidragande orsaker. Dit hör närheten mellan samhällsrelaterade institutioner och medieinstitutioner i form av ägarband eller andra kontaktytor, personliga relationer mellan journalister och källor som utvecklas i takt med att de får mer ömsesidig nytta av varandra, och källornas tillgång till information som journalisterna är beroende av.

Vid valet av vilka muntliga källor journalister ska använda sig av finns det flera överväganden som görs, medvetet eller omedvetet. Enligt Gans är sex överväganden av särskilt stor betydelse (Gans 1980:28–131):

- *En källas tidigare lämplighet.* Om en källa tidigare har visat sig ha tillgång till bra och nyttig information ökar sannolikheten för att journalister ska använda sig av samma källa igen. Över tid kan emellertid en "mättnadseffekt" uppstå, på så sätt att journalisterna tröttnar på en källa som är alltför vanligt förekommande.

- *En källas produktivitet.* Ju mer information man kan få av en källa, desto effektivare är han eller hon. Därmed är det ekonomiskt och tidsmässigt motiverat att återanvända källor som visat sig vara produktiva.
- *En källas tillförlitlighet.* En källa som visar sig ha tillförlitlig information ökar i värde, på samma sätt som en källa som någon gång gett missvisande eller direkt felaktig information tappar trovärdighet hos journalisterna (och mediepublikerna, i den mån de upptäcker att källan har gett missvisande eller felaktig information).
- *En källas trovärdighet.* I synnerhet när det finns ont om tid vill journalister hitta källor vars information helst inte behöver kontrolleras. Därför söker de trovärdiga källor, med vilket menas källor som uppfattas som ärliga, sanningsenliga, och som om de inte bara är ute efter att stärka sin egen position i något avseende.
- *En källas grad av auktoritativitet.* Ju mer auktoritativ en källa är, desto bättre. Med auktoritativitet menas då att en källa har en formell position som gör det möjligt för honom eller henne att uttala sig i det ämne som är aktuellt.
- *En källas mediemässighet.* För i synnerhet radio och television har det en stor betydelse att källorna kan formulera sig på ett sätt som passar medieformatet.

Även inom europeisk medieforskning finns belägg för ett starkt genomslag för vissa typer av källor. Det är helt enkelt olika samhälleliga eliter med makt eller expertkompetens som dominerar i medierna, på senare tid dock kompletterad med underhållningsindustrins mest kända personer från nöjesvärlden, sporten och dokusåporna (Hall 1980; Campbell 2004; Manning 2001).

Vanliga medborgare och resurssvaga grupper har dock oftast svårt att påverka nyhetsvärderingarna och nyhetsurvalet.

När det gäller förhållandet till källorna är det med andra ord sällan helt symmetriskt. Vissa källor har i kraft av sin ställning eller exklusivitet lättare att få tillträde till medierna än andra.

Resultatet av en svensk avhandling av Anders Sahlstrand (2000) om synliga källor i nyhetsjournalistiken visade exempelvis att mångfalden av synliga källor är begränsad, att kvinnor och icke-elitkällor är underrepresenterade i riksnyhetererna, att få goda medborgarliga föredömen kommer till tals och att medborgarna oftast presenteras i rollen som "offer" för olika omständigheter.

Sahlstrand ger också troliga förklaringar till dessa brister. Sahlstrand ser den bristande mångfalden som ett uttryck för att icke-etablerade intressen inte har samma tillgång till nyhetsnätet, som är nära förknippat med fastställda journalistiska rutiner och kontaktytor, och också som ett uttryck för att de icke-etablerade intressena av journalisterna själva inte bedömdes ha ett lika högt nyhetsvärde som etablerade aktörer. Det spelar här i de flesta fall en roll

vilka relationer mellan medierna och källorna som finns etablerade sedan tidigare. Källor som medierna upplever som förtroendeingivande har alltid ett försteg framför andra, på samma sätt som källor vilkas information medierna har haft nytta av tidigare.

Men källornas ställning beror inte bara på deras roll i den journalistiska arbetsprocessen. Det finns också skäl att fråga sig vilken betydelse gemensamma och underliggande värderingar har för relationen mellan medier och källor (Hallin 1986). Källor som framför åsikter som ligger utanför den etablerade samhällsdebatten eller tar upp sällan formulerade perspektiv på politiska frågor har rimligen sämre möjligheter att göra sina röster hörda (Hallin 1986). Detta ska inte tolkas som att avvikande röster inte är välkomna. Tvärtom är konflikten, som redan konstaterats, nyhetsdramaturgens motor och röster som säger emot är därför ofta välkomna i debatten.

Det är emellertid den förväntade konflikten som i allmänhet eftersträvas. Källor som ligger helt vid sidan av denna debatt, vill fördjupa den i stället för att spetsa till den eller vill föra in nya frågeställningar, har i många fall svårt att lyckas göra sina röster hörda. En mångfald av källor är förvisso en journalistisk målsättning, men en rolluppsättning där källornas repliker passar in i den på förhand konstruerade berättelsen är oftast den journalistiska verkligheten (Sahlstrand 2000).

Vad som avgör om någonting värderas som en nyhet är med andra ord inte

bara dess viktighet eller relevans, utan om den passar mediet självt. Eftersom rörliga bilder är det främsta meningsbärande elementet i TV-nyheter, blir tillgången till bra bilder en avgörande faktor för om en händelse ska uppmärksammas eller inte. Genom att förse TV-nyheterna med bra bildmöjligheter kan därför påtryckargrupper eller partier öka sannolikheten att de ska uppmärksammas.

En ytterligare faktor som kan sägas ha stärkt källornas ställning generellt är det ökade inslaget av PR och news management. Bortsett från ofta överdrivna betraktelser om betydelsen av "spindoctors" är det ett obestridligt faktum att många viktiga samhällsaktörer i dag blivit mer professionella i sitt agerande gentemot medier och journalister (Allern 1997; Manning 2001; Falkheimer 2004; Davis 2002).

Sammanfattningsvis kan konstateras att vad som här framkommit om relationen mellan medierna och källorna är i linje med tidigare resonemang om nyhetsprocessens olika faser. Oavsett vilket inflytande källorna har över vad som uppfattas som nyheter av redaktionerna (nyhetsvärderingen), så är det slutliga beslutet om vad som publiceras och hur det presenteras (nyhetsurvalet) förbehållet medierna själva. Det gör att en diskussion om relationen mellan källor och journalister inte bara bör ha som utgångspunkt vilka strategier och resurser som källorna förfogar över. Minst lika intressant i sammanhanget är de interna processerna på redaktionen; vilka beslut som fattas i nyhets-

arbetet och av vem samt hur detta arbete fortskrider fram till publicering (jfr Campbell 2004).

Nyhetsvärdering vid hot och risker

De generella mönster när det gäller nyhetsvärderingen som här har diskuterats gäller i stor utsträckning också för de nyheter som rör hot, risker och kriser. Det kan hävdas att sådana nyheter är av en särskild art och därför inte kan jämföras med ett mer vardagligt nyhetsflöde. Samtidigt innehåller vanligen nyheter om hot och risker de flesta av de kriterier som brukar ställas på stora nyheter. Det kan därför också hävdas att just risker och hot är typiska nyheter som det är särskilt relevant att applicera nyhetsvärderingskriterierna på. De skillnader som kan finnas mellan den vardagliga journalistiken och journalistiken i samband med särskilda omständigheter – oavsett om det handlar om risker och kriser, valrörelser eller särskilda evenemang – är gradskillnader snarare än artskillnader.

Om en viktig skillnad mellan journalistik kring risker och samhälleliga hot och annan journalistik generellt ska framhållas är det att den journalistik som är tillkommen i ett särskilt dramatiskt skeende i allmänhet också är mindre genomarbetad och mer uppskruvad. Överdrifter och förenklingar får större utrymme när tidspressen är extrem och det är svårt att få grepp om vad som egentligen händer. I den all-

männa förvirring som ofta präglar de flesta akuta situationers första eller mer intensiva skeden är det inte ovanligt att nyhetsrapporteringen mer än vanligt förstärker det på ytan dramatiska och låter mer eller mindre välgrundade spekulationer ta över när bristen på ny information är uppenbar.

Hot och risker innebär ofta avvikelser från det normala. Av det skälet är medie-rapporteringen av sådana händelser också vanligen omfattande och intensiv, i vart fall fram till den tidpunkt då redaktionen inte längre bedömer att hotet är någon avvikelse utan i stället en normalitet. Kärnkraftverk i Östeuropa är ett latent hot mot Sverige och innebär uppenbara risker om de havererar, men deras vardagliga existens i vår omvärld är något som snarast räknas till det normala.

Hot och risker som upplevs som mer eller mindre tröstlösa upprepningar av tidigare händelser förvandlas raskt från braskande rubriker till undångömda notiser. Det är därför inte dramatiska händelser i sig som ovillkorligen föranleder en omfattande mediebevakning. Dessa händelser måste därutöver bryta av mot ett regelbundet nyhetsmönster. När Usama bin Ladin förser arabiska TV-stationer med ett inspelat tal med hot om nya terrorattacker den 27 december 2004 blir det ingen stor nyhet i världens medier. Det är inte första gången det sker, och framför allt har flodvägskatastrofen i Sydostasien dagen före riktat nästan allt strålkastarljus mot en helt ny och mycket större händelse.

Bild 4. En tv-bild på Usama bin Laden tagen från Qatar's al-Jazira TV den 10 juni 1999. FOTO: AL JAZIRA TV/PRESSENS BILD

Det förtjänar att understrykas att avvikelserna från det normala, som ytterst tar sig uttryck i mer eller mindre tydligt uttalade hot eller uppenbara risker, är nödvändiga för mediernas existens och legitimitet. Den tidning som varje dag berättar hur många flygplan som utan problem landat och startat på en flygplats har snart tappat sin läsekrets, och den radiostation som pliktrapporterar varje lyckad operation på sjukhuset i närheten står snart utan lyssnare. Utan avvikelserna skulle nyhetsförmedlingen tappa mycket av sin puls och

publik. Ibland sägs lite raljant att en nyhet kan kännas igen på att inget nytt har hänt. Möjligen är det mer korrekt att tala om att en nyhet i de flesta fall är ännu en avvikelse från det normala, och kännas igen just därför.

För att en journalistisk historia ska vara värd att berättas måste den innehålla ingredienser som gör den lätt att relatera till. Det kan handla om att den dramatik som förmedlas kopplas till särskilda personer, att dessa personer har vissa egenskaper och att det existerar en klar konflikt mellan dessa personer. Risker och hot erbjuder i en del fall dessa för nyhetsförmedlingen så centrala personer. Det gäller i synnerhet politiskt präglade hot då den moderna politiken

i demokratiska stater har personifierats (King red. 2002). I icke-demokratiska stater finns vanligen också starka politiska ledare som kan fungera väl i en medie-rad bild av en politisk konflikt.

Väsentligt är vidare att de personer som förekommer i den hotfulla situationen i någon mån, och helst i så stor utsträckning som möjligt, utgör varandras kontraster. En förutsättning för att kunna beskriva den dramatiska konflikten på ett personligt sätt är att personerna har olika roller i dramat och olika uppsättningar personliga egenskaper – exempelvis att den goda viljan står mot illasinet eller demokratin mot terrorn. För att kunna tydliggöra konflikten måste konflikten personifieras och för att personer ska ha ett nyhetsvärde måste de representera olika egenskaper och möjliggöra olika identifikationsmönster. Till stor del är risker och hot därför intressanta för medierna att skildra eftersom de uppfyller de flesta av de grundläggande kraven på händelser med mycket stort nyhetsvärde (se tabell 3).

Om riskbedömningen avviker från det som normalt kännetecknar risker och hot och innehåller dramatiska händelser som kan tydliggöras genom enkla konfliktmönster och aktörernas

personliga egenskaper, talar det mesta för att händelsernas logik korresponderar väl med mediernas nyhetslogik. De tendenser som är tydliga i allmän nyhetsjournalistik i detta avseende snarare förstärks än försvagas när det handlar om journalistikens uppmärksamhet på risker och hot. Därav följer att risker och hot i samhället har olika nyhetsvärde och därför kommer att uppmärksammas i olika grad i medierna. De nyhetsvärderingar som medierna gör har delvis att göra med riskens eller hotets substans och relevans, men inte helt och hållet. Därutöver tillkommer andra faktorer som mer har att göra med hur väl dessa risker eller hot "passar in" i mediernas nyhetsdramaturgi. Följaktligen är det inte alltid endast de objektivt största hoten eller riskerna som blir de främsta nyheterna, utan också hot och risker med vissa andra mer mediala egenskaper.

Schematiskt kan man här tala om händelserelaterade, medierelaterade och politiskt relaterade faktorer som kan påverka riskers och hots nyhetsvärde. Till de *händelserelaterade* faktorerna hör vilken typ av risker och hot som kan uppfattas som ett samhälleligt hot av medierna och därför anses ha ett stort nyhetsvärde. Till sådana kan framför

Tabell 3. Några faktorer som påverkar nyhetsvärdet för upplevda risker.

Faktor	Lågt nyhetsvärde	Högt nyhetsvärde	Mycket högt nyhetsvärde
Situation	Normal	Avvikande	Överraskande och avvikande
Förlopp	Lugnt	Dramatiskt	Konfliktfyllt och dramatiskt
Aktör	Kollektiv	Person(er)	Person(er) med starka egenskaper

allt räknas de som kan tänkas beröra många människor i det egna landet eller det egna närområdet. Ju mer ett stort antal människor i mediets närområde kan befaras bli berörda, desto större uppfattas hotet eller risken och desto större är nyhetsvärdet. Ett larm om möjligt gift i potatischips får därför större uppmärksamhet i svenska medier än nedslående statistisk från WHO om att allt fler dör i malaria på grund av att inget vaccin utvecklats.

Ytterligare några faktorer som har betydelse för att hot och risker ska uppfattas som nyheter är vilka som gör denna bedömning. Auktoritativa elitkällor som politiker, experter, forskare, militärer och ekonomer är grupper som är väl företrädna i offentligheten och som också i de flesta fall har väl utvecklade kanaler till medierna. Inte sällan samarbetar de också med en växande PR-verksamhet som bland annat har till syfte att försöka styra nyhetsförmedlingen (Falkheimer 2004; Manning 2001). Om dessa grupper gör en hot- eller riskbedömning har den i regel en betydligt större möjlighet att uppfattas som en verklig nyhet än om grupper eller individer med mindre makt gör sådana bedömningar. Statsministerns varningar från pressrummet i Rosenbad refereras utförligt, medan nästan ingen bryr sig om sjukpensionärens nya bok om jordstrålning på eget förlag.

Slutligen finns skäl att tro att nyhetsvärdet också påverkas av händelsens grad av avvikelse från det normala. Hot och risker kan beröra många, och betonas av auktoriteter, men ändå få ett be-

gränsat nyhetsvärde om de uppfattas som redan kända eller tidigare har förekommit på ett identiskt sätt i nyheterna. För att kunna slå igenom rejält i nyhetskonkurrensen måste det också handla om nya hot- eller riskperspektiv. Det är ingen tvekan om att det kan vara farligt att sola på sommaren, att bygga egna fyrverkeripjäser på nyåret eller att ge sig ut i fjällen vintertid utan att lämna en färdplan på hotellet. Samtidigt är sådana regelbundna skildringar en sorts nyhetsmässig stapelvara som inte svarar mot det krav på avvikelse från normaliteten som nästan alltid är väsentlig för att skapa nyhetsvärdet. Aids beskrevs som en global farsot och toppade alla mediers rapportering i mitten av 1980-talet. I dag är sjukdomsstatistik eller medicinska framsteg på detta område på sin höjd värda en notis.

Vid sidan av de händelserelaterade faktorerna finns de *medierelaterade* faktorer som kan påverka nyhetsvärdet. Givet en händelses relevans och viktighet och grad av avvikelse, kan händelsen också innehålla sådana element som gör den mer eller mindre värd att uppmärksamma. Några av dessa element handlar om medielogikens krav på dramaturgiskt berättande. Finns det i de hot och risker som förmedlas starka inslag av konflikter, gärna mellan starka personligheter med olika egenskaper, är utsikterna att dessa får medialt utrymme större eftersom det underlättar det journalistiska berättandet. Av betydelse är också om en risk eller ett hot kan visualiseras och förenklas bildmässigt så att frågan blir mer begriplig. Långt-

Bild 5. Eurovision Song Contest i Kiev, maj 2005. Greklands bidrag "My number one", som sjungs av Helena Paparizou från Sverige, tog hem segern. FOTO: JESSICA GOW/ PRESSENS BILD

gående abstrakta resonemang om potentiella hot eller risker gör sig sämre i nyheterna än tabeller och diagram och ovanliga bilder. Till det kommer betydelsen av hur kostsamma riskerna eller hoten är att bevaka och rapportera om. Ju dyrare en möjlig nyhet är, desto mindre är sannolikheten att den ska bli en faktisk nyhet.

Det ska samtidigt understrykas att de medierelaterade faktorerna inte främst ska förklaras av en utpräglad vilja till journalistisk ytlighet. Bedömningar av

vilket nyhetsvärde risker och hot har handlar mer om att alla medier i dag måste producera en journalistik som i någon mening är lönsam eller säljande. Det innebär att förmedla nyheter som medieföretagen själva bedömer att deras publik har ett stort intresse av. All journalistik utsätts för en sådan marknads-mässig prövning i dag.

De *politiskt relaterade* faktorerna, slutligen, handlar om hur aktiva politiska aktörer är i sina försök att definiera en given situation, dess orsaker, innebörd och möjliga konsekvenser.

Den samhällsorienterade journalistiken är därför ingen stum spegelbild av de samhällseliga skeendena, utan består av tämligen långt gångna bearbetningar och tolkningar av dessa skeenden.

Åtskilliga samhälleliga företeelser, skeenden och processer blir aldrig beskrivna i dagens medier. Så är det också med samhälleliga hot och risker. En del av dessa uppfattas som irrelevanta, överdrivna, marginella eller konstruerade – eller ibland som risker som inte riktigt "fick plats" samma dag som Melodischlagerfestivalen avgjordes eller fotbollslandslaget segrade.

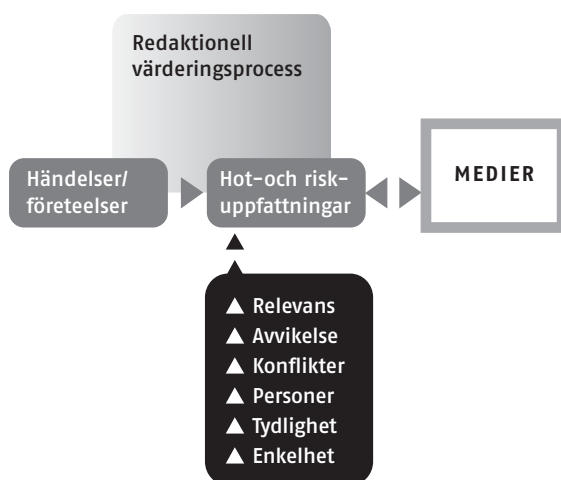
För att återgå till den tidigare introducerade analysmodellen finns det därför skäl att något mer detaljerat beskriva den redaktionella värderingsprocessen i samband med samhälleliga risker och hot. (Se figur 2.)

Den redaktionella nyhetsvärderingsprocess som beskrivs ovan kan betraktas som ett första steg där redaktionella hänsyn påverkar vilka samhälleliga risker och hot som kommer att röna uppmärksamhet i medierna. Ett försök har här

gjorts att definiera olika faktorer som har betydelse för att en sådan publicitet ska vara sannolik. Diskussionen om nyhetsvärderingsprinciperna och nyhetsvärderingens villkor är dock bara en av flera av betydelse för mediernas bilder av risker och hot. Vid sidan av den nyhetsvärderingsprocess där källor och medier möts finns också skäl att beakta mediernas slutliga urval av nyheter – en process där medierna själva har det avgörandet inflytandet över hur nyheter om hot och risker ska presenteras för publiken. I följande avsnitt beskrivs därför de nyhetsurvalsprocesser där somliga hot och risker speglas av medierna som kriser.

Nyhetsurval

När det gäller teorier kring hur det slutliga *nyhetsurvalet* sker finns skäl att

Figur 2. Faktorer i den redaktionella värderingsprocessen.

inledningsvis skilja mellan teorier som betonar den enskilda journalistens betydelse, den redaktionella organisationens betydelse, den händelse det handlar om samt faktorer utanför medierna, som teknologi, kultur, ekonomi och politik. I det första fallet fokuserar teorierna på journalisternas professionella värderingar, i det andra fallet på nyhetsarbetets organisation, i det tredje fallet på den typ av händelser som ligger till grund för nyhetsurvalet och i det fjärde fallet på rådande samhällsförhållanden och maktstrukturer (Gitlin 1980). Ingen av dessa teorier kan betecknas som heltäckande för att förklara det slutliga urvalet av nyheter. Snarare måste sådana förklaringar, liksom när det gäller den tidigare diskuterade nyhetsvärderingen, sökas i en kombination av faktorer inom och utom medierna (Gans 1980).

Utvecklingen under senare tid har gått från reporter- och organisationscentrerade analysmodeller till mer ekonomi- och teknikorienterade modeller. I dag dominerar dock ett perspektiv som förenar båda dessa typer av modeller i vad som kan beskrivas som en "multigated model of news gatekeeping" (Livingston & Bennett 2003; Bennett 2004). I denna modell betonas bland annat de olika journalistroller och urvalsnormer som är förknippade med respektive perspektiv (se tabell 4).

I Bennetts modell beaktas en rad olika faktorer som påverkar vilka nyheter som väljs ut. Dels mer traditionella faktorer som varit framträdande i stabila mediasystem präglade av journalistisk

professionalism och objektivitetsideal, dels moderna faktorer som mer har sin förklaring i kommersialiseringen av mediasystemen och introduktionen av ny teknologi. I dag framträder i allmänhet dessa faktorer i samspel med varandra. Fortfarande kan grundläggande journalistiska ideal spela en roll för urvalet, men minst lika ofta kan sådana kriterier få stå tillbaka för en mer aggressiv och kommersiell journalistik där till exempel det ensidigt negativa perspektivet på politiker eller den personligt färgade skandalen betonas. Till stor del råder fortfarande en kamp mellan professionella ideal, ekonomiska imperativ och teknologiska möjligheter i det flesta medieorganisationer. Mycket talar också för att processen bakom moderna mediers nyhetsurval är komplex och kräver en bred teoretisk ansats (Bennett 2004:292–293).

Till de mest klassiska arbetena kring nyhetsurvalet inom medieforskningen hör de "gatekeeping"-studier som var grundade på omfattande observationer av hur redaktören med det fiktiva namnet Mr. Gates valde ut nyheter för publicering genom att granska olika händelsers förutsättningar att framställas som nyheter. De första "gatekeeping"-studierna som genomfördes visade att det framför allt var nyheter om inhemsk och internationell politik och nyheter inom kategorin "human interest" som prioriterades, och att det främsta skälet för att välja bort en nyhet rörde bristen på utrymme (White [1950] 1997).

Tabell 4. Journalistiska idealtyper för nyhetsurval (efter Bennett 2004:296)

Dimensioner	Reporterdrivet	Organisationsdrivet	Ekonomidrivet	Teknologidrivet
Beslutsgrund	Personlig	Byråkratisk	Affärsmässig	Direkt
Informationsinsamling	Undersökning	"Beats", uppdrag	Säljande	Informatik
Journalistroll	Vakthund	Redovisare	Leverantör	Överförare
Publikkoncept	Engagerade medborgare	Söker koll på samhället	Söker underhållning	Smygtittare
Relation till myndigheter	Personlig	Symbiotisk	Förhandlad	Medierad
Grindvaktsnorm	Oberoende	Objektivitet	Rimlighet	Ögonvittnesskildring

Dessa första studier visade stort intresse för den enskilde redaktörens personliga uppfattningar och erfarenheter. Den senare utvecklingen av dessa "gatekeeping-teorier" har dock tagit sikte på avgörande faktorer på grupp-nivå, intern beslutsordning, rolluppfattningar, tankemodeller eller på den organisatoriska kultur som finns på en arbetsplats, så kallade intra-individuella gatekeeping-processer (Berkowitz red. 1997; jfr Breed 1955). I grund och botten talar också mycket för att redaktionernas nyhetsurval till mycket stor del handlar om hur journalister erfarenhetsmässigt lär sig att urskilja händelser och fenomen som kan omvandlas till säljande nyheter. Därför väljs i stor utsträckning sådana nyheter som känns igen som nyheter av journalisterna själva. En aspekt av det är att stereotyper, särskilt sådana som delas av journalister som kollektiv, kan få stor betydelse för vad som väljs ut som nyheter.

Vid sidan av individuella faktorer och redaktionella värderingar finns det också anledning att beakta betydelsen av resurser, format och publikintresse när nyhetsurvalets villkor ska diskuteras. De redaktionella resurserna är förstås en nyckelfaktor i sammanhanget. Ju mindre resurser en redaktion har och ju större tidspress den utsätts för, desto större är risken att nyhetsurvalet präglas av ett oproportionellt stort genomslag för pressmeddelandebaserade nyheter och för etablerade, välkända källor. Dessa källor har ofta en god kunskap om hur nyheter "kommer till" och i pressade lägen kan denna kunskap vara till stort gagn för den som har information som kan ligga till grund för nyheter (Manning 2001). Ju mer rutinbetonat journalisters arbete blir, desto större utsikter finns det för inflytelserika källor att dominera den allmänna debatten (Sigal 1973; Palm 2002). Resursbrist leder i de flesta fall också till att förväntade händelser bevakas bättre eftersom nyhetsbevakningen

kan planeras bättre (Altheide 1974; Berkowitz red. 1997; jfr Nord & Strömbäck 2002). Ju närmare deadline är, desto mer avgörande för nyhetsurvalet är förstås tillgången på reportrar och teknisk utrustning och var dessa resurser finns för tillfället.

Formatet spelar också en viktig roll. Det ska finnas utrymme på tidningssidan eller i nyhetssändningen. Det innebär att nyheter som väljs ut ska passa i de sammanhang där de uppträder. Det ställer krav på längd och inriktning, men också på form och innehåll. Vidare kan frågan om en balans mellan olika nyheter i princip alltid sägas vara aktuell. En hel nyhetssändning i TV kan inte bara bestå av politiska nyheter, även om dessa dominerat den aktuella dagen. I nyhetsurvalet handlar det om att åstadkomma en lämplig blandning av nyheter om olika ämnen, mellan "hårda" och "mjuka" nyheter och mellan nyheter som kan intressera olika publikgrupper (Berkowitz red. 1997). Journalister som väljer nyheter utgår både från vad som är viktigt för publiken och – kanske i ännu högre grad – från vad som kan tänkas vara intressant för publiken (Gans 1980).

Under de senaste decennierna har det därtill skett flera viktiga forskningsinsatser som poängterar ekonomiska faktorer som särskilt avgörande för nyhetsurvalet (Hamilton 2004). En viktig studie kring lokala amerikanska TV-stationers nyheter har visat att en kommersiell logik om nyheters kostnader och förväntade publik spelar en mer avgörande roll i nyhetsarbetet än rent

journalistiska bedömningar (McManus 1994). Författarens slutsats om mediernas marknadsstyrning är inte självklart giltiga i en nordisk mediestruktur, men en studie av tio norska dagstidningars nyhetsproduktion för några år sedan visade att ekonomiska intressen och marknadsbedömningar spelar en stor roll för nyhetsproduktionen (Allern 2001a).

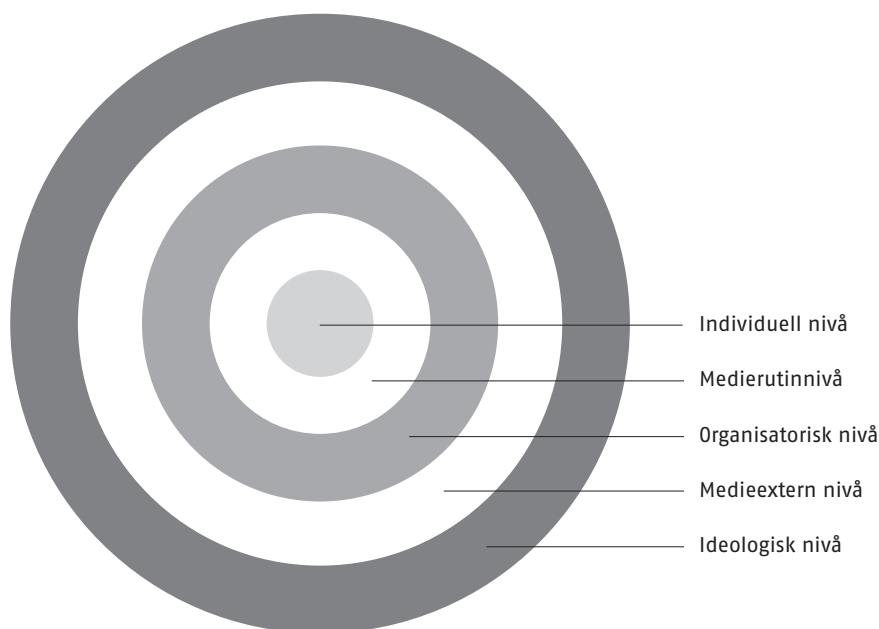
Ett centralt teoretiskt arbete när det gäller att försöka belysa flera av de faktorer som påverkar valet av nyheter är den systematiska framställning som görs av Pamela Shoemaker och Stephen Reese i boken *Mediating the Message* (1996). Författarna presenterar där en enkel modell för de journalistiska produktionsvillkoren där inflytande över mediernas utbud kan studeras på fem olika nivåer: den individuella nivån, medierutinivån, den organisatoriska nivån, den medieexterna nivån och den ideologiska nivån (se figur 3). Författarna framhåller vikten av att studier på dessa olika nivåer kombineras för att ge en ökad förståelse av mediernas roll i samhället och varför deras innehåll ser ut som det gör.

Till de individuella faktorerna hör sådant som journalisternas och övriga anställdas utbildningsnivåer, deras bakgrunder och erfarenheter, deras yrkesetik, deras personliga värderingar och åsikter samt deras makt inom medieorganisationerna. Till medierutinerna hör faktorer som handlar om tillvägagångssätt för att införskaffa, behandla och bearbeta samt paketera nyheterna. Medierutinerna är därmed de faktorer

som i journalistikens vardag präglar nyhetsarbetet på ett förhållandevis konkret plan. De är i sin tur kopplade till den organisatoriska nivån, som handlar om hur medieföretagen är organiserade. Exempel på organisatoriska faktorer är ägandeförhållanden – om medieföretaget har en traditionell chefredaktör eller en publisher med ansvar inte bara för det journalistiska innehållet utan också för ekonomin – och hur ett medieföretag är organiserat i olika avdelningar och redaktioner.

Den medieexterna nivån handlar om faktorer utanför medierna själva som ändå har betydelse för journalistikens

innehåll. Dit hör mediernas förhållande till källorna och källornas grad av makt över innehållet. Nära kopplat till det är faktorer som olika intresseorganisationers uppbyggnad och styrka och hur politiska kampanjer bedrivs. Andra mycket centrala faktorer på den medieexterna nivån är exempelvis de lagar och förordningar som reglerar mediernas verksamhet, graden av konkurrens på mediemarknaden, mediernas förankring i det omgivande samhället och den teknologiska utvecklingsnivån. På den ideologiska nivån, till sist, återfinns faktorer som handlar om ett samhälles övergripande kulturella och ideologiska

Figur 3. Olika nivåer av faktorer som har betydelse för journalistikens innehåll (efter Shoemaker & Reese 1996)

värderingar, och hur dessa påverkar journalistikens innehåll (Shoemaker & Reese 1996). Till detta kan läggas att samtliga medier är en del av det mediasystem och det politiska system som råder i ett land, och av relationerna mellan mediasystemet och det politiska systemet (Hallin & Mancini 2004). Mediasystemets struktur och relationerna till det politiska systemet påverkar journalistikens innehåll på flera av de nivåer som Shoemaker och Reese identifierar.

Vad som i huvudsak styr det subjektiva urvalet och presentationen av nyheter är omdiskuterat, men de flesta medieforskare brukar peka på den samlande verkan av teknologiska framsteg och ekonomiska förändringar som påverkat mediebranschen. Mediernas innehåll bör därför ses mot bakgrund av förändrade journalistiska produktionsvillkor som präglas av ökad konkurrens, skärpta lönsamhetskrav och en allt mer fragmenterad publik. Större ekonomiska intressen och en kraftigt ökad konkurrens om publiken tenderar att leda till en mer underhållningsinriktad, skandalbaserad och trivial journalistik (Carey 2002; Bennett 2004; Nord 2005).

Den ökade kommersialiseringen av mediasystemet är en rimlig utgångspunkt för studier av hur medier i dag arbetar och vilka produktionsvillkor som är mest dominerande. Svenska mediers ekonomi, struktur och innehåll har förändrats markant på senare tid. Det ökade utbudet och den skärpta konkurrensen mellan medierna har

sannolikt bidragit till en ökad marknadsanpassning och ökad kostnadsmedvetenhet på redaktionerna. Det innebär att all journalistik måste vara lönsam och att det ur marknadssynpunkt riktiga medieinnehållet riskerar att tränga ut det som ur demokratisynpunkt är mer centralt: informativt, granskande eller debatterande (Hvitfelt 2002).

Förhållandet mellan nyhetsvärdering och nyhetsurval vid hot och risker

Den genomgång som här har gjorts av begreppet nyhetsurval fokuserar på ett antal faktorer av betydelse för vad som kan komma att presenteras som nyheter i medierna generellt. Det ger samtidigt en antydning om vilka egenskaper hos risker och hot som kan ha betydelse för deras mediala genomslag och beskrivning som kriser i den medierade offentligheten. Sammanfattningsvis kan här konstateras att det delvis råder en symmetri mellan kriterier bakom nyhetsvärdering och nyhetsurval. Det gäller i synnerhet när traditionella journalistiska värderingar står i centrum och ställs inför vissa givna händelser som inträffat. Samtidigt finns också när det gäller nyhetsurvalet mer internt medierelaterade omständigheter som kan påverka rapporteringen om samhällsrelaterade hot på ett mer eller mindre genomgripande sätt.

Journalistiska värderingar om vad som är viktigt, nytt och intressant kan vara vägledande för nyhetsvärderingen och präglade också det slutliga urvalet av nyheter. Teoretiskt sett kan antas att redaktioner och journalister som "ostört" får arbeta professionellt under den redaktionella arbetsprocessen också lär lyfta fram de nyheter som värderats högst också i den slutliga redigeringen och presentationen för publiken. Det kan bero både på individuella och redaktionella bedömningar som är likartade i olika faser av det journalistiska arbetet. Vi hamnar i det journalistiska "normalläge" där det mest nyhetsvärda får mest plats i nyheterna.

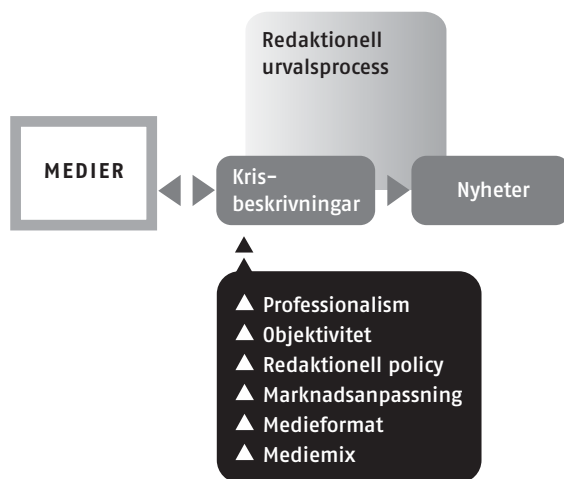
Men lika intressant är när det mest nyhetsvärda inte får plats eller det mindre nyhetsvärda får mest plats. Dessa förhållanden tyder ytterst på att journalistiska värderingar här fått ge vika för icke-journalistiska avvägningar i nyhetsarbetet. Som nämnts tidigare kan dessa utgöras av marknadsmässiga bedömningar av vilka nyheter som säljer i en allt hårdare konkurrens mellan olika medier. Hot som antas locka läsare får då stort utrymme, medan hot som antas tråka ut en publik inte publiceras. Ett annat skäl till att nyheter som värderats högt inte presenteras kan vara en hänsyn till den redaktionella "mixen" i stort och kravet på ett lagom blandat innehåll eller att den hotfulla nyheten inte kan beskrivas på ett attraktivt sätt inom det format som erbjuds. Det går inte att ha hur många klimathot som helst i en nyhetssändning i TV som också ska uppmärksam-

ma den nya statsbudgeten och det svenska vädret fem dagar framåt. Det blir heller kanske ingenting sagt om hur farligt det kan vara att åka tåg i Indien eftersom det inte fanns några "bra bilder" från den senaste tågolyckan där.

Följaktligen är mediernas nyhetsurval och den process där risker och hot kan förvandlas till mediala kriser beroende av både händelserelaterade och medierelaterade faktorer. Till de förra hör bland annat journalistiska värderingar och redaktionell policy och till de senare hör marknadsmässiga överväganden och en formatmässig anpassning.

Den tidigare analysmodellen över nyhetsprocessen vid samhälleliga hot och risker kan nu därför fördjupas när det gäller de redaktionella villkoren för nyhetsurvalet och bedömningen av utsikterna att risker och hot beskrivs som samhälleliga kriser i medierna (figur 4).

I enlighet med denna modell finns således både händelserelaterade och medierelaterade faktorer som teoretiskt sett kan påverka nyhetsvärderingen och nyhetsurvalet. En utgångspunkt är också att aktörer utanför medierna har tämligen goda möjligheter att påverka nyhetsvärderingen, men förhållandevis små möjligheter att påverka under de sista faserna av det slutliga nyhetsurvalet. Bedömningen av vad som är risker är i hög grad avhängigt ett samspel mellan medierna och mediernas källor, medan mediernas konstruktioner av kriser utifrån vissa av dessa riskuppfattningar i hög grad hänger samman med avgränsningen inom medierna.

Figur 4. Faktorer i den redaktionella urvalsprocessen.

I nästa avsnitt diskuteras faktorer av betydelse för den redaktionella arbetsprocessen som äger rum mellan de inledande nyhetsvärderingarna av risker och det avslutande nyhetsurvalet av kriser.

Mellan nyhetsvärdering och nyhetsurval

Efter denna redovisning av studier kring nyhetsvärdering och nyhetsurvalet i medierna och försök till modellbygge, återstår fortfarande viktiga frågor kring vad som händer i processen mellan dessa inledande och avslutande redaktionella steg – när hot och risker utvecklas till kriser i medierna.

Nyhetsforskningsmässigt inställer sig här flera högintressanta frågor: Varför beskrivs två liknande händelser ibland så olika av två olika redaktioner som

båda haft resurser, utrymme och liknande uppfattningar om publikens intresse av en händelse? Även om TV-nyheterna ofta är mycket likartade (Jönsson 2004), händer det att en och samma nyhet är förstanyhet i en nyhetssändning i TV, men bara ett kort telegram i en annan sändning i en konkurrerande kanal. Samtidigt kan förstas två kvällstidningar vara rörande överens på sina förstasidor om vad som bör vara mest intressant för deras läsare.

Som framgår av tidigare avsnitt finns en betydande forskning kring nyhetsförmedling och nyhetsjournalistikens villkor. Frågan om *hur möjliga nyheter värderas* (nyhetsvärde) och frågan om *vad som blir nyheter* (nyhetsurval) behandlas emellertid inte alltid var för sig utan sammanblandas, till exempel genom att slutsatser om nyhetsvärdering baseras på studier av vad som

framför allt är nyhetsurval. Detta är olyckligt i analysen, då det bortser från att det i alla olika led av nyhetsprocessen finns utrymme för variationer och komplexa samspel.

Nyheter skapas inte efter någon fullständigt enhetlig och allmängiltig mall, utan nyhetsproduktionen formas i mer eller mindre egenartade kombinationer av kontroll och kaos, förutsägbarhet och överraskningar samt rutiner och avvikelser. Nyhetsvärdet påverkas också av enskilda, isolerade avgöranden i varje ögonblick: Vad är nytt just nu? Vilka liknande nyheter är redan kända? Hur passar nyheten in i dagens övriga nyhetsflöde? Utifrån de kunskaper som finns inom medieforskningen när det gäller dessa två dimensioner av nyhetsproduktionen är det rimligt att också diskutera samspelet mellan dem.

Av central betydelse är vilka individuella och kollektiva nyhetsbedömningar som görs i olika skeden av den journalistiska arbetsprocessen och vad dessa betyder i samband med att beslut fattas om vilka journalistiska uppdrag som ska genomföras, vilket material som sedan ska publiceras och hur detta material slutligen ska presenteras för publiken. Gäller samma nyhetsbedömningar i olika skeden av den journalistiska arbetsprocessen eller finns variationer, och vilka mönster utmärker i så fall dessa? Vad kan förklara olika nyhetsbedömningar i olika faser av arbetet?

Det finns här goda skäl att inte enbart studera nyhetsförmedlingen utifrån det slutliga nyhetsurvalet i form

av det manifesta medieinnehållet, utan att i stället försöka följa nyheternas tillkomst från nyhetsidé och framåt. Nyhetsbedömningar sker i flera olika skeden, och av många olika människor inom medieföretaget, och i stort saknas kunskaper om hur dessa successiva bedömningar sker. Inte minst viktigt i detta sammanhang är att granska den indirekta betydelsen av medierelaterade faktorer som redaktionella hänsyn till andra aktörer, exempelvis källor, konkurrenter, medieägare, annonsörer och publik: Hur har de nyheter bedömts som blivit huvudnyheter på tidningarnas förstasidor och toppnyheter i nyhetsprogrammen i radio och TV? Vad har kännetecknat urvalet av dessa nyheter? Hur har nyheter växt från att vara små till att bli stora? Och varför har ibland ingenting hänt av vad som först såg ut som en verklig nyhet?

Teoretiskt handlar det om att försöka förena analytiska perspektiv på nyhetsvärdering och nyhetsurval. Det är givet att dessa två begrepp ofta hänger samman. Det som de flesta journalister betraktar som nyhetsvärt blir också ofta det som till sist publiceras, medan det mindre nyhetsvärda som regel hamnar i redaktionens "runda arkiv". Men dessa samband gäller, som tidigare konstaterats, inte alltid. För att få en helhetsbild av nyhetsproduktionen fordras en analytisk diskussion kring samspelet mellan de två begreppen nyhetsvärdering och nyhetsurval. Dessa två begrepp kan teoretiskt förhålla sig till varandra på fyra olika sätt i enlighet med följande enkla modell (figur 5).

		NYHETSVÄRDE	
		JA	NEJ
NYHETSURVAL	JA	1	2
	NEJ	3	4

Figur 5. Nyhetsvärde och nyhetsurval.

Nyhetsforskningen har traditionellt utgått från fält 1 och visat stort intresse för gemensamma faktorer av betydelse för de nyheter som slutligt valts ut för publicering. Samtidigt har nyhetsforskningen negligerat ”spegelvända” systematiska studier av egenskaper hos det som väljs bort – fält 4. Det är förvisso väl motiverat att undersöka vilka egenskaper de nyheter har som toppar nyhetsändringar och förstasidor, men samtidigt medför en sådan analys att andra viktiga dimensioner av nyhetsprocessen inte beaktas.

Det finns ingen naturlag som gör allt nyhetsvärt till slutliga nyheter. Därför finns stor anledning att också skilja på de fall där det som är nyhetsvärt ändå inte publiceras, liksom de fall där det som inte är nyhetsvärt publiceras trots det (fält 3 respektive fält 2). Båda dessa avvikelser är möjliga i nyhetsarbetet och det finns därför skäl att granska deras betingelser. Vilka faktorer

påverkar ett nyhetsurval vid sidan av den klassiska nyhetsvärderingen och varför spelar den senare i en del fall mindre roll?

Nyhetsvärde är ingenting givet och fixerat vid varje enskilt tillfälle. Forskning som har inriktats mot studier av redaktionella processer visar till exempel att nyhetsvärdet är förhandlingsbart i olika delar av det redaktionella nyhetsarbetet. Det kan handla om att reportrar diskuterar nyheterna med sina chefer eller att olika redaktionella avdelningar resonerar om alternativa prioriteringar. På så sätt kan en nyhet växa eller försvinna under arbetets gång och det går knappast att generellt förutse hur olika nyheter kommer att utvecklas under detta arbete (Sigal 1973; Tuchman 1978). Av intervjuer med erfarna journalister och politiker framkommer det också att det finns något som kan kallas ”nyhetsvärderingens svarta hål” (Nord & Strömbäck 2003), där händelser som

rimligen borde bli nyheter kan försvinna på vägen utan att någon egentligen kan förklara varför.

Det finns därför skäl att analysera nyhetsprocessen på ett allsidigt sätt och inte bara fokusera på professionella journalistiska normer och värderingar. Till den nyare teoribildningen på nyhetsområdet hör, som tidigare konstaterats, en ökad betoning på samspelet mellan journalistisk och kommersiell logik i nyhetsarbetet. Föreställningar om nyheters förmåga att locka en publik är förmodligen en viktig del av moderna nyhetsvillkor, även om empiriska studier på området hittills är sällsynta. Det finns till exempel ett mycket ringa exklusivt nyhetsvärde i att avslöja den kommande helgens TV-program, men denna nyhet pryder ändå regelmässigt svenska kvällstidningars löpsedlar på torsdagar eftersom det finns en förväntan om att det ska intressera läsarna och locka dem att köpa en tidning.

Än mindre intresse får sägas ha visats relationen mellan olika medier i nyhetsprocessen och vad som i brist på bättre uttryck kan kallas nyheternas "timing". Vilka nyheter följs upp av andra medier och presenteras som nyheter på nytt och vilken betydelse har det vilka medier som först kommer med nyheten? Hur länge uppfattas en viss nyhet som "het" och när övergår den till att betraktas som alltför "tjatig" för publiken? Finns det olika tröskelvärden för vad som konstituerar en god nyhet vid olika tidpunkter och tillfällen, och hur ser i så fall dessa trösklar ut?

Det är knappast någon överdrift att påstå att det inom medieforskningen finns betydligt större kunskaper om innehållet i medierna och hur detta innehåll tas emot av publiken jämfört med kunskaperna om hur nyheterna kommer till och hur samspelet mellan olika medier i denna process ser ut. Den danske medieforskaren Anker Brink Lund har beskrivit en nyheternas "näringskedja" där det existerar ett konstant beroendeförhållande mellan journalister på olika medier. Idéer och uppslag följs upp av andra redaktioner i allmänhet utan att den ursprungliga inspirationskällan anges, samma lätt tillgängliga källor kommer till tals i olika medier och presentationen av nyheter baseras på uppdateringar av tidigare publicerat material i andra medier. Den senare utvecklingen påskyndas av den teknologiska utvecklingen mot nyheter dygnet runt (Lund 2001).

För att öka kunskaperna om mediernas nyhetsarbete och om den nyhetsförmedling som är central för den moderna demokratins förmåga att ge medborgarna relevant information om det samhälle de lever i, är det sannolikt nödvändigt att beakta hela den redaktionella arbetsprocessen fram till den slutliga publiceringen. Ett sådant angreppssätt möjliggör också en distinktion mellan vad som kan kallas nyhetsvärderingsteorins första och andra nivå. Nyhetsvärderingsteorins *första nivå* handlar om egenskaper som utmärker faktiska nyheter, medan nyhetsvärderingsteorins *andra nivå* handlar om

vilka egenskaper eller attribut *möjliga* nyheter bör ha för att bli *faktiska* nyheter. Med andra ord handlar nyhetsvärderingsteorins första nivå om *vad* som blir nyheter, medan nyhetsvärderingsteorins andra nivå handlar om *varför* vissa händelser anses ha ett högt nyhetsvärde och varför händelser med ett högt nyhetsvärde också publiceras som nyheter.

Det går här att dra en parallell till dagordningsteorin på dess första och andra nivå. På den första nivån handlar dagordningsteorin om *vad* medierna uppmärksammar och vilken betydelse det har för *vad* människor anser är viktiga frågor. På den andra nivån handlar dagordningsteorin om *hur* medierna uppmärksammar något och *hur* människor uppfattar det nyheterna handlar om (Weaver, McCombs & Shaw 2004; Strömbäck 2004).

Även den norske medieforskaren Sigurd Allern konstaterar i ett aktuellt forskningsprojekt att aldrig så konforma nyhetsvärderingskriterier hos medierna likafullt kan leda till att vitt skilda nyhetsurval ändå görs. Ett grundläggande skäl till dessa skillnader är enligt Allern den redaktionella marknadsstrategi som olika medier har. I sin studie av norska dagstidningar noterar författaren att valet av nyheter till stor del styrs av om de kan knytas till kända personer och efterfrågas av den målgrupp som tidningens läsare utgör. Viktigt är också nyhetens exklusivitet, där nyheter som tidningen är ensam om konsekvent prioriteras högt.

Slutligen diskuterar Allern betydelsen av kommersiella nyhetsvärderingskriterier vid sidan av de traditionella enligt följande: ju större ekonomiska och personella resurser som krävs för att bevaka en händelse desto mindre är chansen att den blir en nyhet, ju mer källorna har tillrättalagt en nyhet desto större är chansen att den prioriteras som en nyhet, ju mer exklusiv en nyhet är desto större är chansen att det blir en stor nyhet och ju mer den redaktionella strategin bygger på att väcka sensation eller fånga publikens uppmärksamhet, desto större är sannolikheten att underhållningsvärdet betyder mer än traditionella nyhetsvärderingskriterier som saktighet och relevans (Allern 2001a; jfr Hamilton 2004).

En viktig teoretisk utgångspunkt om man vill förstå nyhetsjournalistikens värdering och urval är också konstaterandet att det råder ett ständigt överskott på information och ett ständigt underskott av uppmärksamhet i den moderna demokratin (Strömbäck 2004). Därför måste medierna försöka fånga människors uppmärksamhet; den kan inte tas för given. I själva verket är mediernas förmåga att fånga människors uppmärksamhet nyckeln till framgång på samtliga de marknader (kapital-, nyhets-, publik- och annonsmarknaderna) som de konkurrerar på (McManus 1994). Det driver en strävan efter att producera en viss typ av nyheter som tillmötesgår kravet på förmåga att fånga människors uppmärksamhet.

Ju bättre en redaktion är på att fånga människors uppmärksamhet,

desto större är framgången på publikmarknaden. För medier som är beroende av annonsfinansiering innebär det att deras möjligheter att få och ta bra betalt för annonserna ökar. Deras ställning på nyhetsmarknaden stärks också; ju större ett medium är desto mer intressant är det för källor med intressant information att ge den till just det mediet. Kombinationen av framgång på publikmarknaden, annonsmarknaden och nyhetsmarknaden gör att medieföretaget har större möjligheter att gå med vinst – antingen ekonomiskt om det är privat eller i termer av legitimitet om det är ett public service-företag – och att få tillgång till riskkapital.

Mediernas behov av att fånga människors uppmärksamhet skapar därför ett tryck på dem; ett tryck som verkar i åtminstone två dimensioner. För det första i valet av vilka möjliga nyheter som ska uppmärksammas; för det andra i hur de nyheter som har valts ut ska utformas och paketeras. Ju hårdare konkurrensen är, desto hårdare blir detta marknadsmässiga nyhetstryck på medierna.

På senare år har också de redaktionella arbetsförhållandena förändrats kraftigt i takt med att ny teknologi introducerats. Med nyheter dygnet runt och allt fler publiceringskanaler har det tidsmässiga trycket på redaktionerna ökat. Det kan påverka urvalet av nyheter på flera sätt. En möjlighet är att fler nyheter väljs eftersom efterfrågan på nyheter blir större. Det kan medföra att det som annars inte publicerats nu presenteras. Vidare är det möjligt att valet av nyheter blir mindre noggrant än

tidigare eftersom tidsmarginalerna är knappare. Den förändrade arbetsprocessen kan också påverka vilka nyheter som väljs genom att mer utrymme kan ges till uppföljningar, kommentarer och analyser kring befintliga nyheter (Seib 2001; Campbell 2004).

De senaste nyheterna blir därför gamla nyheter mycket snabbt. Den ständiga efterfrågan på "nya" nyheter påverkar det praktiska journalistiska arbetet på flera sätt. En möjlig påverkan är att "hål" i nyhetsförmedlingen hela tiden måste fyllas med material och att en brist på ny information därmed genererar en stor mängd spekulationer och kringkommentarer, vilka sällan utgör några värdefulla komplement till nyhetsrapporteringen men desto oftare har karaktären av ren utfyllnad utan ytterligare journalistiskt värde (jfr. Grandien, Nord & Strömbäck 2005). Är detta nyhetshål stort och politiska påverkansförsök små uppstår oftast mediestyrd gestaltningar. Är dessa påverkansförsök omfattande har medier och politiker blandad makt över gestaltningarna.

Ett annat sätt att uttrycka det är att nyheter styrda av deadlines har ersatts av livejournalistik eller journalistik i realtid. Det medför risker, som också den amerikanske journalisten och professorn i journalistik Philip Seib har pekat på:

Även om nyhetsbevakningen antas spegla vad som har hänt och vad som händer, måste journalisten bestämma var spegeln ska placeras. Med mindre god journalistisk kontroll över var spegeln placeras och vilka bilder den återskapar ges en pro-

dukt som är "oredigerad" i ordets verkliga bemärkelse. Detta gör att åtminstone viss live-journalistik inte är riktig journalistik. Det är i stället voyeurism. Journalistik är en process: samla material, analysera sanninghalten och betydelsen, skaffa ytterligare information och sedan ställa samman det till en begriplig, användbar form för publiken. Live-journalistik kan förkorta denna process genom att gå från materialinsamling till sändning utan några mellanled. Även om det innebär att journalistiska verktyg används, behöver det inte betyda att det är journalistik. (Seib 2001:44, författarnas översättning)

Nyheter på nätet har gjort att frågan om live-journalistiken, dess möjligheter och risker, inte längre är en fråga enbart för etermediejournalistiken. Den gäller i lika hög grad skriven journalistik, vilket bidrar till att sudda ut skillnaderna mellan olika medieformat och deras innehåll.

Skillnaden mellan nyhetsproducent och nyhetskonsument har också suddats ut, vilket kan illustreras av hur nyheten om den så kallade Lewinsky-affären kom till allmän kännedom. Ursprungligen var det nyhetsmagasinet Newsweek som hade grävt fram nyheten under flera månaders arbete. I sista stund inför publicering valde de emellertid att vänta med att släppa den till nästa veckas nummer, bland annat därför att det fortfarande fanns för stora sakliga oklarheter om vad som hade hänt och inte hänt. Det dröjde emellertid bara fem timmar innan nyheten släpptes på Internet, av Matt Drudge, som på

Internet startat sin egen skvaller- och nyhetsplats (Kovach & Rosenstiel 1999:11–12; Kalb 2001). Att det fortfarande fanns oklarheter om vad som var sant och inte sant var inte något som bekymrade Drudge. Och när nyheten väl "var ute", då var det legitimt för etablerade nyhetsmedier att rapportera om den, trots att samma oklarheter fortfarande fanns.

Detta illustrerar hur nyhetsmedierna, inklusive Internet, i vissa fall kan fungera som ett relativt slutet system. Uppgifter i ett medium sprids till ett annat medium, som sprider det vidare till nästa och så vidare, i en kedja som gör att det i slutändan kan vara svårt inte bara att avgöra var nyheten har sitt ursprung, utan också om det finns någon egentlig substans i den.

Den ökade konkurrensen och allt mer marknadsstyrda medieorganisationer – i synnerhet när det gäller tabloidpress och kommersiella etermedier – tenderar även att leda till en mindre seriös journalistik och till mer sensationella berättelser (Ghersetti 2004). Utvecklingen har också beskrivits av den brittiske medieforskaren Daya Kishan Thuisu:

Efterfrågan på nyheter dygnet runt kan leda till sensationalism och trivialisering av ofta komplexa nyheter och en frestelse att betona underhållningsvärdet framför nyhetsvärdet. Publikintresset för nyheter är störst vid konflikter: nyheter handlar främst om konflikter, och konflikter är alltid nyheter, vilket inte minst det globala genomslaget för CNN visar. (Kishan Thuisu 2003:117, författarnas översättning)

Bild 6. En barbesökare ser på en video-upptagning med president Bill Clinton och Vita huset-praktikanten Monica Lewinsky den 17 augusti 1998. FOTO: DAN LOH/PRESSENS BILD

När det inte längre existerar några deadlines utan alla tycks vara online hela tiden, i synnerhet i samband med dramatiska händelser, finns det klara

risker för en mindre kvalitativ nyhetsrapportering. CNN är den mest kända dygnet runt-kanalen, men har fått flera uppföljare runt om i världen som BBC World, Fox News och Sky News i väst, Star News och Zee News i Indien, Al-Jazeera i arabvärlden och stationer i Kina, Brasilien och Sydafrika.

De amerikanska medieforskarna Bill Kovach och Tom Rosenstiel beskriver i boken *Warp Speed* (1999) hur detta ständiga nyhetstryck skapat en blandad mediekultur i USA med olika särdrag. Denna mediekultur präglas av snävare och mer fragmenterad journalistik, ökat inflytande för elitkällor över nyhetsrapporteringen, minskad betydelse för journalistiska värderingar och mer kommentarer i stället för nyheter. Forskarna förklarar utvecklingen genom att peka på en ny situation där nyhetsredaktionerna har att fylla mycket tomrum alla dygnets 24 timmar, men med alldeles för små ekonomiska och personella resurser för att kunna samla nyheter hela tiden. Nyheter ersätts då av åsikter och synpunkter, gärna förmedlade av provokativa debattörer och inriktade mot en yngre publik. Gränsen mellan underhållning och nyheter luckras upp.

Det finns klara risker med att en spekulativ journalistik på detta sätt ersätter en informativ. På samma sätt som nyheter leder till uppföljningar leder spekulationer till nya spekulationer och rykten fortplantas snabbt mellan olika medier. I detta spekulativa nyhetsklimat finns det förstås goda möjligheter för den som så vill att avsiktligt vilseleda eller misskreditera andra. Om medierna medvetet satsar på en mer sensationsinriktad journalistik innebär det därför att aktörer utanför medierna får bättre möjligheter att påverka nyhetsarbetet än om det vägletts av sedvanliga sakligt grundade nyhetsvärderingar.

Det förtjänar dock att påpekas i detta sammanhang att spekulationerna också kan uppfattas som önskvärda av medieföretagen själva. I kraven på en lönsam journalistik är det oftast billigare att spekulera än att gräva fram något nytt. Den hårt och snabbt dragna spekulativen kan locka en minst lika stor publik som det omsorgsfullt framtagna avslöjandet. Det utrymme och den uppmärksamhet som krönikörer och kommentatorer i dag får i olika medier är ett tecken på att medierna medvetet satsar på detta material. Sambandet mellan medier och spekulationer är på flera sätt intressant att studera. Kommersialiseringen av mediasystemet och den ökade konkurrensen mellan medierna är sannolikt bidragande orsaker till en mer omfattande publicering av spekulationer eftersom sådana kan tänkas locka en stor publik och ge medieföretaget ökade inkomster.

För att sammanfatta frågan om hur nyheter bedöms i den redaktionella produktionsprocessen kan det konstateras att en rad faktorer som har att göra framför allt med mediasystemets utveckling är av betydelse. Det gäller inte minst utvecklingen mot nyhetsproduktion och nyhetsförmedling dygnet runt. Många medieföretag producerar samtidigt nyheter i tidning, radio, TV och på webben. Det ställer krav på nyheternas karaktär. Den ökade produktionsmängden kan innebära att kraven sänks för vad som är nyheter, men samtidigt innebär det ökade allmänna nyhetsutbudet en ökad konkurrens om uppmärksamheten.

Dygnet runt-nyheterna ställer också krav på ständigt nya infallsvinklar, nya kommentarer och debatter eller möjligheter till uppföljande reportage. Det innebär att nyheter som händelser betraktade inte bara bör uppfylla de klassiska nyhetskriterierna, utan att de också bör ha en sådan struktur att de är möjliga att utveckla redaktionellt i syfte att fånga publikens intresse under en längre tid. Nyheterna ska helst vara anpassade till nyhetscykeln, till redaktionens arbetsrutiner och till medieformatet.

Slutligen finns det skäl att uppmärksamma mediernas relationer till varandra i det pågående nyhetsarbetet. Självklart påverkas redaktioner av andra redaktioners bedömningar av nyheter. En extrainsatt nyhetssändning i TV kan vara en bekräftelse på att den egna tolkningen av nyheten varit korrekt eller förtjänar att revideras. I synnerhet gäller detta rikstäckande och välrenommerade mediers nyhetsbedömningar som ibland används som en slags "facit" på övriga redaktioner. Exakt hur detta inflytande fungerar är knappast tillfredsställande kartlagt, men när det gäller den politiska journalistiken har både partiföreträdare och reportrar bekräftat de interna medierelationernas betydelse i nyhetsbedömningen (Nord & Strömbeck 2003).

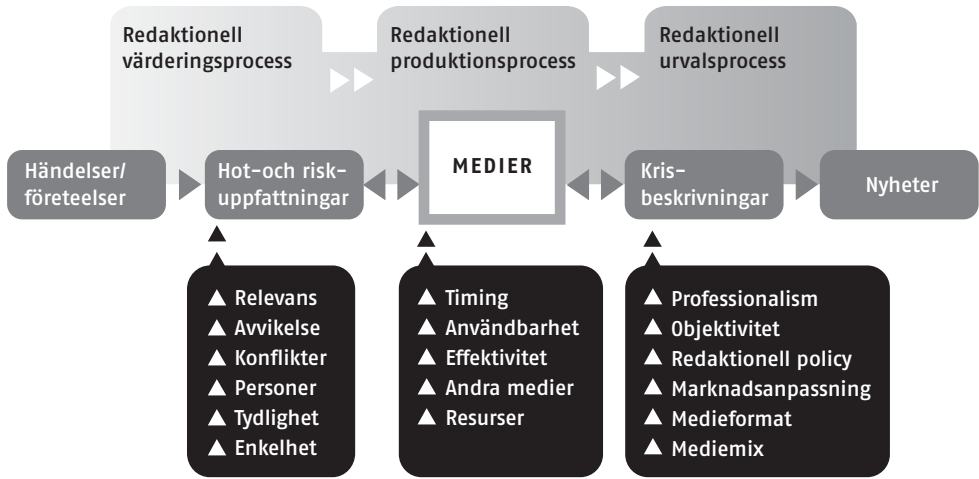
Sett i relation till samhälliga risker och hot innebär detta att vilka risker och hot som har förutsättningar att bli nyheter hänger samman med villkoren

för den pågående redaktionella produktionsprocessen. Risker har rimligen större möjligheter att uppmärksammas i medierna om de kan framställas som hot. Hot och risker har större möjligheter att uppmärksammas i medierna om de är av sådant slag att det finns personer som har kunskaper eller erfarenheter att kommentera dem, om riskerna och hoten kan ge utrymme för spekulationer om framtiden och, inte minst, om andra ledande medier har gett stor uppmärksamhet åt dem.

Följaktligen skulle en skiss till analysmodell över redaktionella faktorer som påverkar nyhetsarbetet i samband med samhällliga hot och risker och påverkar de journalistiska beskrivningarna av kriser kunna se ut på följande sätt (figur 6, se nästa sida):

Genomgången av nyhetsforskningen och dess relevans för nyhetsförmedlingen vid samhällliga risker och hot visar att en rad faktorer inom och utom medierna kan spela en väsentlig roll för hur medierna i det moderna samhället förhåller sig till dessa risker och hot. Då de flesta människor får kunskap och information via medierna är det av största intresse att diskutera hur villkoren för denna nyhetsförmedling ser ut och varför olika hot och risker också skildras som samhällliga kriser i medierna.

I det avslutande kapitlet följer därför en genomgång av dessa frågor och ett förslag på forskningsområden som fortsättningsvis förtjänar att uppmärksammas.

Figur 6. Faktorer i den redaktionella nyhetsprocessen.

Avslutande diskussion och vidare forskning

Den redovisning som här har gjorts är inte en fullständig belysning av frågan om hur medier i den moderna demokratin berättar om alla samhällsliga hot och risker. Den frågan är mycket stor och komplex och beror i grunden på samhällets grad av öppenhet, grad av fungerande offentligheter och relationer mellan statsmakterna och medierna. Frågan om huruvida den medierade offentligheten i en viss situation fungerar bra eller mindre bra är också delvis avhängig av vår demokratisyn. Vår normativa bedömning av hur medierna uppträder i dessa situationer kan variera från en mer minimalistisk rapportering till en aktiv samhällsbärande roll där medierna tar ställning och tar ansvar för att försöka ge medborgarna alternativa perspektiv på en händelse (jfr Strömbäck 2004).

Avsikten med denna genomgång har i stället varit att i en mer begränsad redovisning diskutera frågan kring hur nyhetsförmedlingen i medierna formas i samband med samhällsliga risker och hot. Nyhetsvärdering och nyhetsurval hör till medieforskningens mest centrala begrepp, och en rad studier har gjorts

på dessa områden där teoretiska ansatser prövats på ett omfattande material. Samtidigt kan konstateras att de mest centrala forskningsarbetena, både internationellt och nationellt, är flera decennier gamla och att det finns relativt få exempel på utveckling av dessa begrepp under senare år. Det gäller nyhetsförmedlingen i allmänhet, och nyhetsförmedlingen vid samhällsliga risker och hot i synnerhet. Det är rimligt att utgå från att en del risker och hot generellt bör kvalificera sig som nyheter, men ändå kan vi erfarenhetsmässigt konstatera att risker och hot som förefaller tämligen likartade till sin natur kan komma att behandlas på olika sätt i olika medier. Några beskrivs som samhällsliga kriser, andra gör det inte. Det förefaller således finnas ett behov av att tränga djupare ner i nyhetsförmedlingens villkor i dessa situationer.

Vid sidan av medieforskningens inomvetenskapliga behov av att utveckla teoribildningen på detta område, finns skäl att peka på de betydande samhällsnyttiga konsekvenserna av ökade kunskaper om hur mediernas nyhetsförmedling om risker och hot fungerar.

De moderna samhällena utmärks av att offentligheten är medierad och att människor i mycket stor utsträckning får information och kunskaper om samhällseliga skeenden via medierna. Myndigheternas beredskap för att hantera hotfulla situationer är förvisso utomordentligt viktig för att samhället ska vara mindre sårbart, men aldrig så väl fungerande handlingsplaner och informationsstrategier kan komma att visa sig överflödiga om mediernas bild av händelseförloppet bidrar till att sprida oro och vanmakt. Om den är missvisande kan det också få stor betydelse för myndigheternas ageranden, eftersom även politiker och tjänstemän på olika nivåer förlitar sig på nyhetsrapporteringen i mycket hög grad. Det gäller inte minst i samband med katastrofer och kriser som utvecklas mycket snabbt. Därför är nyhetsförmedlingen i dessa situationer viktig att analysera. Hur medierna uppfattar olika hot och risker, och arbetar med att beskriva vissa risker och hot som kriser, är av central betydelse för informationsförmedlingen i moderna demokratiska stater.

Demokratien kräver fria medier och fria medier måste därför rimligen tillåtas att göra sina egna bedömningar av vad som är nyheter. Tillrättalagda informationsbulletiner som endast speglar myndigheters perspektiv är i längden en fara för den demokratiska debattens kvalitet. Nyhetsförmedlingen är ett fält där medierna själva bör ha ett slutligt och avgörande inflytande. Det innebär emellertid inte att frågan om hur medierna värderar och behandlar nyheter

bör vara förbehållen journalister och redaktörer. Snarare ligger det i hela det öppna samhällets intresse att villkoren för denna nyhetsförmedling diskuteras fritt också i den allmänna debatten. Genom ökade kunskaper om hur medierna fungerar nyhetsmässigt finns vidare goda förutsättningar att öka kvaliteten i denna för demokratin och opinionsbildningen så vitala verksamhet.

Denna rapport är ett försök att introducera några möjliga infallsvinklar som kan vara fruktbara när det gäller att analysera nyhetsförmedling vid samhällseliga hot och risker. I syfte att nå fördjupade kunskaper om nyhetsförmedlingens villkor i sådana situationer har här föreslagits tre olika delområden av särskilt intresse:

- 1) mediernas värderingar av olika samhällseliga risker och hot
- 2) mediernas beskrivningar av olika samhällseliga risker och hot som kriser
- 3) mediernas redaktionella arbete från hot- och riskbedömningar till krisbeskrivningar

I de sammanställningar som har gjorts på dessa tre delområden har relevant medieforskning beaktats och ett försök har gjorts att introducera en processorierad analysmodell där de tre olika delområdena blir belysta. Det ska understrykas att det inom ramen för denna rapport bara kan presenteras byggstenar till en möjlig teori kring nyhetsförmedlingens villkor vid risker, hot och kriser. Snarare än att utmynna

i svar på alla de frågor som ställts kring detta ämne, visar denna analys på några områden där vidare forskning bör vara särskilt angelägen för att öka våra kunskaper om modern nyhetsförmedling. Rapporten visar på ett behov av att utveckla denna nyhetsforskning om hotbilder i åtminstone tre olika aspekter: teoretiskt, metodologiskt och empiriskt.

Det *teoretiska* perspektivet baseras på behovet av att mer systematiskt försöka integrera traditionell nyhetsteori med teorier om moderna mediers journalistiska produktionsvillkor. Det är uppenbart att det teoretiska forskningsläget kan beskrivas som gott när det gäller begreppen nyhetsvärdering och nyhetsurval. Teorier på detta område har utvecklats och förfinats, även om begreppen nyhetsvärdering och nyhetsurval ofta blandas ihop på ett olyckligt sätt. Ändå finns det i dag väl utvecklade perspektiv på vad som sannolikt betraktas som nyheter av medierna och vad som sannolikt kommer att publiceras som nyheter. Inte mycket tyder på att de klassiska nyhetsvärderingskriterierna skulle vara helt överspelade eller att de traditionella principerna bakom urval av nyheter inte längre är giltiga.

Däremot talar mycket för att de klassiska teorierna inte ger alla svar på vad som blir nyheter i dag. Som diskuterats tidigare finns skäl att, vid sidan av en händelses egenskaper i form av till exempel avvikelser och närhet, också ta mer hänsyn till mediernas arbetsätt och position i mediasystemet. Dessa faktorer kan leda till att en nyhet som uppfyller alla klassiska kriterier ändå

inte blir en stor nyhet, till exempel för att den kräver redaktionell bearbetning som det inte finns resurser till eller för att den till slut inte uppfattas som attraktiv i kampen om publikens intresse. När medierna befinner sig i en allt mer utsatt konkurrens från andra medier om publikens uppmärksamhet dygnet runt, leder det sannolikt till ett särskilt förhållningsätt till nyhetsarbetet.

De traditionella nyhetsteorierna har haft ett högt generellt förklaringsvärde, men har det inte i samma utsträckning som tidigare. Förutsättningen att alla medier gör i princip samma värdering grundad på professionella kriterier eller "fingertoppskänsla" stämmer knappast längre. Det finns fler medier än förut för vilka nyhetsarbetet är underordnat underhållningsfunktionen. Det gör att andra nyhetsvärderingar görs i dessa medier, men det innebär troligen också att andra, fortfarande mer nyhetsorienterade, medier också kan komma att förändra sitt nyhetsarbete på grund av konkurrensen om publiken.

Teoribildningen på vissa nyhetsområden kan också betraktas som mer statisk än dynamisk. Även om det är en styrka att kunna analysera mönster i vad som publiceras som nyheter tenderar en ensidig fokusering på dessa nyhetsmoment att undervärdera betydelsen av den samlade redaktionella nyhetsprocessen och dess villkor. Vad händer med nyheter när de en gång värderats av en redaktion? Vad är det som gör att vissa nyheter slutligen finns att välja på när det är dags att komponera en första sida eller en nyhetssändning? Finns det

inte skäl att beakta de rutiner och de avvägningar som görs i övriga faser av det redaktionella nyhetsarbetet?

En underliggande ansats i denna rapport har också varit att diskutera möjligheterna att analysera nyhetsavvägningar genom hela den redaktionella processen. Om så görs framstår begränsade studier av värdering och urval av nyheter som otillräckliga. I stället uppstår ett behov av att integrera dessa teoretiska begrepp med nyhetsteorier som i högre grad uppmärksammar särskilda medierelaterade produktionsvillkor. Sannolikt kan sådana studier bidra till att nyhetsteorierna får ett större förklaringsvärde.

I detta perspektiv är det intressant att fråga sig vad som påverkar nyhetsförmedlingen utöver de egenskaper som själva nyheten har. Som den tidigare genomgången visat kan det vara en rad faktorer. Teoribildning kring mediernas marknadsorientering pekar både på de redaktionella resursernas betydelse och på att det journalistiska arbetet kan vara underordnat kommersiella bedömningar som tar hänsyn till exempelvis publik, annonsörer och konkurrenter (McManus 1994; Croteau & Hoynes 2001; Hamilton 2004). Teorier kring medieutveckling och konvergens understryker den redaktionella anpassningen till produktionsprocessen och dygnet runt-nyheters särskilda särdrag (Seib 2001). Teorier kring globalisering av mediasystemen framhåller harmoniseringen av utbudet och de allt mer likartade journalistiska produktionsvillkoren (Bennett & Entman red. 2001;

Hallin & Mancini 2004). Vidare finns teorier som uppmärksammar det ökade gränslandet mellan fakta och fiktion, mellan nyheter och underhållning och mellan informerande och värderande journalistik (Corner & Pels red. 2003).

Det existerar således numera en rad olika medieteoretiska perspektiv med betydelse för hur nyheter behandlas i den redaktionella processen. En del av dessa perspektiv har sannolikt ett minst lika högt förklaringsvärde som traditionella nyhetsteorier, de senare utformade i en tid som åtminstone i Sverige schematiskt kan beskrivas som "nyhetsjournalistikens guldålder" med stora riktäckande kvalitetstidningar som lästes av de flesta och med public service-medier utan kommersiell konkurrens. Nackdelen med de mer moderna teorierna på området är dock att de inte huvudsakligen är inriktade mot nyhetsförmedlingen, utan i stället ofta tar sikte på mer övergripande tendenser i medieutvecklingen. Det kan ibland leda till en värdslös determinism – exempelvis att medier är kommersiella och därför alltid producerar det som framför allt roar för stunden. I sådana fall blir de nya teorierna lika förenklade som de gamla.

Det ligger en fara i förenklade resonemang och brist på analytiskt perspektiv när den moderna nyhetsförmedlingens villkor ska diskuteras. På samma sätt som en gammal nyhetsteori om att nyheter alltid är elitorienterade inte behöver stämma, kan inte heller allt nyhetsarbete förklaras av att nyhetsarbetet numera pågår dygnet runt.

En allsidig analys av nyhetsförmedlingens villkor måste i stället utgå från frågor om hur olika teoretiska perspektiv förhåller sig till varandra. Det kan handla om att ställa delvis nya frågor som exempelvis om hur många upplevda hot "nyhetsmixen" eller formatet klarar att hantera samtidigt med hänsyn till publiken. En sådan fråga kan inte enbart besvaras med att allt som är tillräckligt avvikande kvalificerar sig som nyheter eller att det inte finns plats för så mycket hotfulla nyheter att alla "mjuka" inslag försvinner. Snarare understryks här behovet av en mer sofistikerad analys som förenar olika nyhets- och nyhetsproduktionsrelaterade teorier. Det ligger en stor utmaning i att pröva sådana integrerade perspektiv i den framtida nyhetsforskningen om mediebildens av samhälleliga risker, hot och kriser.

I ett *metodologiskt* perspektiv finns skäl att argumentera för ett ökat bruk av olika vetenskapliga metoder för att studera nyhetsförmedlingen. Historiskt sett har innehållsanalyser av nyhetsutbudet varit den helt centrala metoden. Det är naturligt eftersom sådana studier är relativt enkla att utföra, om än tidsödande. Innehållsanalyser möjliggör också systematiska studier över tid som kan ge värdefulla kunskaper om hur nyhetsutbudet varierat i och mellan olika medier vid olika tidpunkter. En grundläggande fråga när det gäller nyhetsförmedlingen är förstas vilka nyheter som publicerats och här finns knappast någon bättre metod än kvantitativa eller kvalitativa innehållsanalyser.

Samtidigt säger inte innehållsanalyserna något om hur detta innehåll kommit till, eller för all del inte heller om hur det tas emot av sin publik. Det manifesta medieinnehållet är ett tack-samt analysobjekt, men alltför statiskt om man avser att studera hela den redaktionella arbetsprocessen. Därför finns ett stort behov av framtida nyhetsstudier som kompletterar innehållsanalysen med andra metoder som ger mer svar på frågan om vad som föregår nyheternas publiceringar. Det kan exempelvis handla om att göra deltagande observationer av journalisters eller redaktioners arbete, alternativt att i efterhand inhämta kunskaper om detta arbete genom intervjuer eller enkätundersökningar. Det finns ett stort behov av undersökningar och kartläggningar, både när det gäller journalisters erfarenheter av konkreta händelser och när det gäller hur enskilda värderingskriterier prioriteras av journalisterna själva. I båda fallen är det särskilt intressant att undersöka förklaringsvärdet i olika nyhetsteoretiska perspektiv.

Genom att utnyttja en större mångfald av metoder skulle forskningen kring mediernas nyhetsförmedling vid samhälleliga risker, hot och kriser berikas avsevärt. Den nuvarande koncentrationen på innehållsanalytiska metoder får i det avseendet betecknas som mindre lyckad. Innehållsanalyserna säger något om de slutliga publiceringsbesluten, men mycket lite om de olika redaktionella skeden som föregått detta beslut. Processen där olika möjliga nyheter

värderas är inte identisk med publiceringsbesluten. De senare säger heller inte särskilt mycket om de olika avvägningar rörande nyheterna som gjorts i den redaktionella bearbetningen. En rad centrala nyhetsforskningsfrågor kan inte besvaras genom blott innehållsanalys. Det gäller till exempel vilka nyhetsvärda uppslag som redaktionen senare förkastat och varför, vilka nyheter från andra redaktioner som man valt att följa upp och varför man gjort det, samt hur olika delar av redaktionen argumenterat för att en nyhet skulle publiceras, alternativt inte publiceras, och vad som blev resultatet av denna "nyhetsförhandling". Det är därför en smula missvisande med innehållsanalytiska studier som sägs diskutera mediernas nyhetsvärdering eftersom denna *nyhetsvärdering* endast är en begränsad del av nyhetsprocessen och där innehållet i medierna framför allt säger något om *nyhetsurvalet*.

För nyhetsforskningen kring samhällsliga risker, hot och kriser ter det sig därför ytterst angeläget att bredda de metodologiska ansatserna och därmed ge ökade kunskaper om sämre belysta faser i den redaktionella nyhetsprocessen (jfr Jarlbro 2004). I ett första skede är behovet stort av metoder som blottlägger nyhetsproduktionens villkor, där särskilt kombinationer av olika metoder kan visa sig fruktbara. Det gäller inte minst studier där innehållsanalys kompletteras med andra metoder för att ge insikt om hur detta redaktionella innehåll kommit till. Genom ett sådant förhållningssätt blir inte innehållsanaly-

serna lösryckta "black box"-studier (jfr Shoemaker & Reese 1996).

I ett *empiriskt* perspektiv, slutligen, finns anledning att framhålla behovet av mer systematiska studier av förlopp som berör samhällsliga kriser och risker. Som forskningsläget är i dag, både internationellt och i Sverige, finns ett stort antal fallstudier kring särskilt dramatiska och hotfulla förlopp. Politiska mord, skandaler, krig, terrorhandlingar, katastrofer och miljöhot är alla exempel på sådana händelser där nyhetsförmedlingen regelmässigt har analyserats ingående i efterhand. Detta är fullt logiskt eftersom det har ett stort samhällsligt värde att kunna dra erfarenheter från sådana händelser och ge kunskap om hur nyhetsförmedlingen fungerat.

Följaktligen finns inom medieforskningen i dag ett stort antal studier av hur medierna bevakat till exempel krigen i Irak och terrorattacker den 11 september 2001. Liknande forskning kommer att kartlägga nyhetsförmedlingen kring flodvägskatastrofen i Sydostasien 26 december 2004. Det är föga överraskande att forskningen kring hotfulla förlopp också så här långt ägnat de största forskningsinsatserna åt de nyhetsmässigt mest dramatiska händelserna.

Samtidigt som detta är rimligt finns skäl att också argumentera för mer forskning kring situationer där läget inte är fullt lika tillspetsat. Den stora katastrofhändelsen är nyhetsmässigt intressant att studera med tanke på till exempel vilken information som kommer fram, vilka teman som finns i rap-

Bild 7. Turister flyr undan den första flodvågen vid Hat Rai Lay Beach i närheten av Krabi i södra Thailand den 26 december 2004. FOTO: PRESSENS BILD

porteringen, vilka källor som används och vilka spekulationer om det framtida händelseförloppet som redovisas. Men samtidigt är inte själva nyhetsprocessen lika central i dessa extremt stora händelser eftersom de omedelbart får ett oerhört stort nyhetsvärde, och egentligen "står över" sedvanlig nyhetsbedömning. Det intressanta i samband med dessa händelser är vad olika redaktioner gör om det inträffade, inte om de överhuvudtaget gör något.

Av den anledningen finns skäl att komplettera dessa fallstudier kring dramatiska händelser med mer systematiska analyser av förlopp i ett mer vardagligt och normalt nyhetsflöde. De flesta nyhetsdagar präglas trots allt av denna vardag och frågan om hur redaktioner då värderar, bearbetar och väljer nyheter i allmänhet och nyheter kring olika risker och hot i synnerhet förtjänar att uppmärksammas ytterligare. Den typen av studier kunde med fördel göras över tid för att ge ytterligare kunskaper om förändringstendenser och den relativa styrkan i olika förklaringsmodeller när

det gäller nyhetsförloppet kring samhällsliga risker, hot och kriser. Den typen av studier möjliggör också en bättre bedömning av hur de nyheter som handlar om risker och hot behandlas i jämförelse med andra nyheter och vad som kännetecknar situationer där nyheter om risker och hot uppmärksammas mycket. Hur ser processen ut där vissa risker uppfattas som och beskrivs som hot, där vissa risker över tid växer sig större i medierna och slutligen beskrivs som kriser, och där olika aktörer utanför medierna på olika sätt anstränger sig för att föra upp vad de uppfattar som risker och hot på den mediala agendan?

Hot, risker och kriser är liksom nyheter en del av den moderna människans vardag. Hur nyhetsprocessen uppmärksammar dessa hot, risker och kriser är en beredskapsmässigt och demokratiskt avgörande fråga, och det finns därför all anledning att uppmärksamma behovet av fördjupad forskning inom detta ämnesområde.

Litteratur

- Allern, Sigurd (1997): *När kilderna bjuder opp till dans*. Oslo: Pax.
- Allern, Sigurd (2001a): *Nyhetsverdier – om markedsorientering og journalistikk i ti norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Allern, Sigurd (2001b): *Flokkdyr på lövebakken?* Oslo: Pax.
- Altheide, David L. (1974): *The News Scene*. San Diego: University of California.
- Altheide, David L. (2002): *Creating Fear: News and the Construction of Crisis*. New York: Aldine de Gruyter.
- Altheide, David L. & Snow, Robert P. (1979): *Media Logic*. Beverly Hills: Sage.
- Andersson-Odén, Tomas (2001): *Redaktionell policy – om journalistikens mål och inriktning i svensk dagspress*. Göteborg: JMG.
- Asp, Kent (1986): *Måktiga massmedier – studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademilitteratur.
- Bennett, W. Lance (2004): Gatekeeping and Press-Government Relations: A Multigated Model of News Construction. I Kaid, Lynda Lee (red.): *Handbook of Political Communication Research*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Bennett, W. Lance & Entman, Robert M. (red.) (2001): *Mediated Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Beck, Ulrich (1998): *Risksamhället – på väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos.
- Berkowitz, David (red.) (1997): *Social Meanings of News*. London: Sage.
- Breed, Warren (1955): Social Control in the News Room. I Schramm, Wilbur (red.): *Masscommunications*. Chicago: University of Illinois.
- Bruck, Peter A. (1992): Crisis as Spectacle: Tabloid News and the Politics of Outrage. I Raboy, Marc & Dagenais, Bernard (red.): *Media, Crisis and Democracy – Mass Communication and the Disruption of Social Order*. Thousand Oaks: Sage.
- Campbell, Vincent (2004): *Information Age Journalism – Journalism in an International Context*. London: Arnold.
- Carey, James W. (2002): American Journalism on, before and after

- September 11. I Zelizer, Barbie & Allen, Stuart (red.): *Journalism After September 11*. London: Routledge.
- Cohl, H. Aaron (1997): *Are We Scaring Ourselves to Death? How Pessimism, Paranoia, and a Misguided Media Are Leading Us Toward Disaster*. New York: St. Martin's.
- Cook, Timothy E. (1998): *Governing with the News. The News Media as a Political Institution*. Chicago: University of Chicago Press.
- Corner, John & Pels, Dick (red.) (2003): *Media and the Restyling of Politics*. London: Sage.
- Croteau, David & Hoynes, William (2001): *The Business of Media – Corporate Media and the Public Interest*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Davis, Aeron (2002): *Public Relations Democracy*. Manchester: Manchester University Press.
- Entman, Robert M. (2004): *Projections of Power: Framing News, Public Opinion and US Foreign Policy*. Chicago: Chicago University Press.
- Falkheimer, Jesper (2004): När särintresse blir allmänintresse – om news management. I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.): *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.
- Flodin, Bertil (1993): *Myndigheters kriskommunikation. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Galtung, Johan & Ruge, Mari Holmboe (1965): The Structure of Foreign News. *Journal of Peace research* 2, s. 64–91.
- Gans, Herbert J. (1980): *Deciding What's News – A Study of CBS Evening News, Nightly News, Newsweek and Time*. New York: Vintage Books.
- Ghersetti, Marina (2004): Sensationsjournalistikens mekanismer. I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.): *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.
- Gitlin, Todd (1980): *The Whole World is Watching – Mass Media in the Making & Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
- Grandien, Christina, Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (2005): *Efter flodvågskatastrofen – Svenska folkets åsikter om och förtroende för myndigheter, medier och politiker*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Gulati, Girish, Just, Marion R. & Crigler, Ann N. (2004): News Coverage of Political Campaigns. I Kaid, Lynda Lee (red.): *Handbook of Political Communication Research*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Hadenius, Stig & Stúr, Elisabeth (1992): *Hopp eller fruktan – om prognoser i några svenska medier under Irakkonflikten*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Hall, Stuart (1980): Encoding/decoding. I Hall, Stuart, Hobson, Dorothy, Lowe, Andrew & Willis, Paul (red.): *Culture, Media, Language*. London: Hutchinson.
- Hallin, Daniel C. (1986): *The "Uncensored War". The Media and Vietnam*. Berkeley: University of California Press.

- Hallin, Daniel C. & Mancini, Paolo (2004): *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Hamilton, James T. (2004): *All the News That's Fit To Sell. How the Market Transforms Information Into News*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Hvitfelt, Håkan (1985): *På första sidan – en studie i nyhetsvärdering*. Stockholm: Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
- Hvitfelt, Håkan (1989): *Nyheterna och verkligheten – byggstenar till en teori*. Göteborg: JMG.
- Hvitfelt, Håkan (2002): Hjältar och skurkar. I Hvitfelt, Håkan & Karvonen, Lauri (red.): *Den personliga politiken*. Sundsvall: Demokratiinstitutet.
- Jarlbro, Gunilla (2004): *Krisjournalistik eller journalistik i kris? – en forskningsöversikt om medier, risker och kriser*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Johansson, Bengt (2004): Journalistiken nyhetsvärderingar. I Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (red.): *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.
- Jönsson, Anna Maria (2004): *Samma nyheter eller likadana? Studier av mångfald i svenska TV-nyheter*. Göteborg: JMG.
- Kalb, Marvin (2001): *One Scandalous Story. Clinton, Lewinsky, and 13 Days That Tarnished American Journalism*. New York: Free Press.
- King, Anthony (red.) (2002): *Leaders' Personalities and the Outcomes of Democratic Elections*. Oxford: Oxford University Press.
- Kishan Thuissu, Daya (2003): Live TV and Bloodless Deaths: War, Infotainment and 24/7 News. I Kishan Thuissu, Daya & Freedman, Des (red.): *War and the Media*. London: Sage.
- Kovach, Bill & Rosenstiel, Tom (1999): *The Warp Speed – America in the Age of Mixed Media*. New York: The Century Foundation Press.
- Livingston, Steven & Bennett, W. Lance (2003): Gatekeeping, Indexing and Live-Event News: Is Technology Altering the Construction of News? *Political Communication*, 20:4, s. 363–380.
- Luhmann, Niklas (1993): *Risk: A Sociological Theory*. Berlin: Walter de Gruyter & Co.
- Lund, Anker Brink (2001): The Genealogy of News. Researching Journalistic Food-Chains. *Nordicom Review*, 22:1, s. 37–42.
- Manning, Paul (2001): *News and News Sources – A Critical Introduction*. London: Sage.
- McManus, John H. (1994): *Market-driven Journalism – Let the Citizen Beware?* Thousand Oaks: Sage.
- McQuail, Denis (1994): *Mass Communication – An Introduction*. London: Sage.
- Molotoch, Harvey & Lester, Marily (1974): News as Purposive Behavior: On the Strategic Use of Routine

- Events, Accidents, and Scandals. I *American Sociological Review* no. 39.
- Nilsson, Åsa, Reitan, Jon B., Tønnesen, Arnfinn & Waldahl, Ragnar (2000): Reporting Radiation and Other Risk Issues in Norwegian and Swedish Newspapers. *Nordicom Review*, 21:1, s. 33–50.
- Nohrstedt, Stig-Arne & Nordlund, Roland (1993): *Medier i kris – en forskningsöversikt över mediernas roll vid kriser*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nord, Lars (2003): *Dagspressen och demokratin*. Stockholm: Tidningsutgivarna.
- Nord, Lars (2005): Den politiska journalistikens uppgång och fall. I Hvitfelt, Håkan & Nygren, Gunnar (red.): *Medievärlden 2020*. Lund: Studentlitteratur.
- Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (2002): *Tio dagar som skakade världen*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nord, Lars & Strömbäck, Jesper (2003): *Valfeber och nyhetsfrossa – politisk kommunikation i valrörelsen 2002*. Stockholm: Sellin.
- Nord, Lars, Shehata, Adam & Strömbäck, Jesper (2003): *Från osäker källa – bevakningen av Irakkriget i svenska medier*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Palm, Göran (2002): *I nationens och marknadens intresse. Journalister, nyhetskällor och EU-journalistik*. Göteborg: JMG.
- Prakke, Henrik (1969): *Kommunikation der Gesellschaft: Einführung in die Funktionale Publizistik*. Münster: Regensburg.
- Raboy, Marc & Dagenais, Bernard (red.) (1992): *Media, Crisis and Democracy – Mass Communication and the Disruption of Social Order*. Thousand Oaks: Sage.
- Sabato, Larry J., Stencel, Mark & Lichter, Robert S. (2000): *Peepshow – Media and Politics in an Age of Scandal*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Sahlstrand, Anders (2000): *De synliga – nyhetskällor i svensk storstadsmorgonpress*. Stockholm: JMK.
- Seib, Philip (2001): *Going Live – getting the News Right in a Real-Time Online World*. New York: Rowman & Littlefield.
- Shanahan, James & Morgan, Michael (1999): *Television and its Viewers. Cultivation Theory and Research*. New York: Cambridge University Press.
- Shoemaker, Pamela J, Chang, Tsan-Kuo & Brendlinger, Nancy (1987): Deviance as a Predictor of Newsworthiness: Coverage of International Events in the US Media. I McLaughlin, Margaret L. (red.): *Communication Yearbook 10*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (1996): *Mediating the Message – Theories of Influences on Mass Media Content*. White Plains: Longman.

- Sigal, Leon V. (1973): *Reporters and Officials: The Organization and Politics of Newsmaking*. Lexington: D.C. Heath.
- Strömbäck, Jesper (2001): *Gäster hos verkligheten – en studie av journalistik, demokrati och politisk misstro*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Strömbäck, Jesper (2004): *Den medialiserade demokratin. Om journalistikens ideal, verklighet och makt*. Stockholm: SNS förlag.
- Strömbäck, Jesper & Nord, Lars (2005): *Who Leads the Tango? A Study of the Relationship Between Swedish Journalists and their Political Sources*. Paper presenterat på 55th Annual Communication Association Conference, New York, USA.
- Thompson, John B. (2000): *Political Scandal*. London: Polity Press.
- Tuchman, Gaye (1978): *Making News – A Study in the Construction of Reality*. New York: The Free Press.
- Weaver, David, McCombs, Maxwell & Shaw, Donald L. (2004): *Agenda-Setting Research: Issues, Attributes and Influences*. I Kaid, Lynda Lee (red.): *Handbook of Political Communication Research*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Westerstahl, Jörgen & Johansson, Folke (1985): *Bilden av Sverige – Studier av nyheter och nyhetsideologier i TV, radio och dagspress*. Stockholm: SNS förlag.
- White, David Manning ([1950] 1997): *The 'Gatekeeper': A Case study in the Selection of News*. I Berkowitz, David (red.): *Social Meanings of News*. London: Sage.
- Wilkins, Lee (1986): *Media Coverage of the Bhopal Disaster: A Cultural Myth in the Making*. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 4:1, s. 7–33.
- Östgaard, Einar (1969): *Nyhetsvärdering – massmedia och nyhetsförmedling*. Övers. av Jan Wahlén. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

KBM:S TEMASERIE

- 2005:7 Hot på agendan
En analys av nyhetsförmedling om risker och kriser
- 2005:6 Samverkan mellan offentlig sektor och näringslivet vid krishantering
En studie av kriser i Sverige 1993–2003
- 2005:5 Förtroendekriser
Kommunikationsstrategier före, under och efter
- 2005:4 Efter flodvågskatastrofen
Svenska folkets åsikter om och förtroende för myndigheter, medier och politiker
- 2005:3 Propagandakriget i backspegl
En studie i påverkansförsök och svenska nyhetsmedier
- 2005:2 Allmänheten medverkar vid övningar
Erfarenheter från Övning Havsörn
- 2005:1 Beredskap mot skadlig kod
En kartläggning av IT- och informationssäkerheten inom större myndigheter och statliga bolag i Sverige med fördjupad analys av skadlig kod
- 2004:6 Hot- och riskrapport 2004
Gränsöverskridande sårbarheter
- 2004:5 "We're a peaceful nation"
Krigsretorik efter 11 september
- 2004:4 Ministermordet
En studie om myndigheternas kommunikation vid attentatet mot Anna Lindh
- 2004:3 Säkerhet och beredskap i Europeiska unionen
- 2004:2 Stereotyper i vardagen
Bilder av "de främmande"
- 2004:1 Krisjournalistik eller journalistik i kris?
En forskningsöversikt om medier, risker och kriser
- 2003:6 Demokratin och mordet på Anna Lindh
- 2003:5 IT och sårbarhet
Kritiska beroendeförhållanden i den nationella IT-infrastrukturen
- 2003:4 Från osäker källa
Bevakningen av Irakkriget i svenska medier
- 2003:3 Krisberedskap i omvärlden
Samordningsstrukturer i fem länder

SPECIAL FEATURE

- 2004:5 "We're a peaceful nation"
War Rhetoric after September 11